

ELETTY, KOETTU JA MUISTELTU

SELKÄMERI

Selkämeren alueen muisteluiden ja kerronnan tutkimus

Marjo Valli

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Historian, kulttuurin ja

taiteiden tutkimuksen laitos

Kulttuurituotannon

ja maisemantutkimuksen

koulutusohjelma

Kulttuuriperinnön tutkimus

Elokuu 2015

Turun yliopiston laatu­järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/ Humanistinen tiedekunta

VALLI, MARJO: Eletty, koettu ja muisteltu Selkämeri. Selkämeren alueen muisteluiden ja kerronnan tutkimus

Tutkielma, 72 s., 5 liites.

Kulttuuriperinnön tutkimus

Elokuu 2015

Tämä tutkimus liittyy yhtenä osana Merikarvian historia-hankkeeseen joka toimitetaan kulttuuriperinnön ja maisemantutkimuksen koulutusohjelmassa Porin yliopistokeskuksessa. Tutkimuksen aineistona on käytetty Satakunnan museoon arkistoituja, vuonna 2013 kerättyjä kertomuksia ja muisteluita Selkämerestä. Muistelut on kerätty Metsähallituksen ja yhteistyökumppaneiden toimesta: ”Minun Selkämereni” kilpakirjoituksena.

Tutkimus on fenomenografinen kerronnan ja muisteluiden tutkimus, jossa tarkastellaan meren merkityksiä ihmisten elämysten, kokemusten ja identiteetin kautta. Erityisenä tutkimuskohteena ovat myös Merikarvian ja Ouran kertomukset. Historiallinen konteksti kulkee mukana kerronnan ja paikkojen tarkastelussa. Tutkimus on myös hermeneuttisen ymmärtävää ja kerronnan ja muistitiedon tutkimusta. Muistitiedosta etsitään merkityksiä ja käsityksiä ja se toimii sosiaalisen tiedon välittäjänä.

Tutkimuksen tulosten kautta hahmottuu Merikarvian Ouran muodostuminen paikkakunnan yhteiseksi kulttuuriperinnöksi ja *muistin paikaksi*, sekä meren merkityksiä ihmisille luonnon kohtaamisen, kalastuksen, kesämökkeilyn ja veneilyn teemojen kautta tutkittuna. Meri osana identiteettiä valottaa meren vaikuttavuutta kulttuurisena, sukupolvien yli ulottuvana ja elämäntapaan olennaisesti kuuluvana elementtinä. Kulttuuriperintö on alati muuttuvaa, menneestä ammentavaa ja samalla tulevaisuuden odotushorisonttiin suuntautuvaa. Tunnepitoiset ja positiiviset muistot kiinnittävät paikkaan ja siirtyvät paikkaa eläen ja kokiin perinteenä, tapoina ja ajattomina arvoina eteenpäin.

Asiasanat : Kerronta, muistelu, kokemus, elämys, identiteetti, fenomenografia, paikka, muistin paikka, kulttuuriperintö, kalastus, meri, Selkämeri, Merikarvia, Oura

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	3
1.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	6
1.3 Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä	7
2 MERI ELÄMYKSENÄ.....	12
2.1 Selkämeren kohtaamista ja elämyksiä rannalla	12
2.2 Elämyksiä Merikarvian Ourassa.....	17
2.2.1 Tuhat tarinaa	19
3 MERI KOKEMUKSENA	22
3.1 Luonnon rauhaa Porin edustalla Rähissä.....	22
3.2 Elämää kesämökillä	24
3.2.1 Luvian Pikku-pukki saarella	24
3.2.2 Viimeinen ilta Vasikkarin saarella Uudenkaupungin edustalla	26
3.3 Kalastusta Selkämerellä.....	28
3.3.1 Kalastusta Ouran saariston vesillä Merikarvialla.....	30
3.3.2 Kaupankäyntiä Merimaassa	34
3.3.3 Kala-apajilla Ouran vesillä.....	36
3.3.4 Kalastamassa Ouraluodolla	39
3.3.5 Oura muistin paikkana.....	41
3.3.6 Kalastajaperheiden elämää Luvialla	43
3.3.7 Ensimmäinen räähkimatkani	46
3.4 Veneilyä Selkämeren aalloilla	48
3.4.1 Veneellä Isokariin	50
4 MERI OSANA IDENTITEETTIÄ	52
4.1.” Meren selässä elän”	53
4.2 Kalastajan identiteetti	56
4.3 Peräkari kutsuu.....	59
5 LOPUKSI	63
LÄHTEET:.....	66
LIITTEET:.....	73

1 JOHDANTO

Muistojemme paikat elävät mielessämme. Usein puhumme elämämme paikoista, paikoista jotka liittyvät kiinteästi omaan henkilökohtaiseen kokemukseemme ja ovat osa paikkakokemustamme ja muistojen mielenmaisemaamme. Kokemuksemme paikoista rakentuvat yhteydessä muihin ihmisiin ja ympäristöön, kuitenkin muistot paikoista ovat ainutkertaisia ja omiamme. Pauli-Tapani Karjalaisen mukaan meillä jokaisella on omat ajan ja paikan tekstuurimme. Muistaminen ei ole vain ajattelua, vaan liikettä, jossa ulkoinen ja sisäinen maantiede ovat jatkuvassa dialogissa keskenään, paikan ja ajan kokonaiskentässä.¹

Tässä tutkimuksessani tarkastelen Selkämeren alueen muisteluita ja kertomuksia joita on kerätty Metsähallituksen ja yhteistyökumppaneiden toimesta kilpikirjoituksena vuonna 2013. Kertomukset on arkistoitu Satakunnan museoon ja kilpikirjoituksia arvioinut raati koostui Metsähallituksen, Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman, Satakunnan museon, Satakuntaliiton ja Yle Satakunnan edustajista. Selkämeren kansallispuiston kaksivuotispäivän innoittamana järjestetty kilpikirjoitus osoittautui hyvin suosituksi ja siihen kertyi 157 meriaiheista kertomusta ja muistelua. Merialue synnytti muistoja aina Ruotsia ja Ivaloa myöden, kaukaisin muistelu saapui New Yorkista asti. Selkämeren merialue ulottuu Rauman eteläpuolelta Merikarvian pohjoisrajalle. Selkämeren kansallispuisto perustettiin vuonna 2011.²

Oman tutkimukseni keskiössä ovat myös Merikarvian Ouran merialueen kertomukset, koska tutkimukseni liittyy professori Anna Sivulan johtamaan Merikarvian historiahankkeeseen. Meren läheisyys on aina vaikuttanut Merikarvialaiseen elämänmenoon. Saaristo merenlahtineen ja niemineen on luonut edellytykset kalastukselle, retkeilylle, luonnon tarkkailulle, kesäasumiselle ja muulle vapaa-ajan vieton ja Ouraluodon luotsiasema on

¹ Karjalainen 1997,236.

² Liite 1. Selkämeren kansallispuisto. Kartta

toiminut ja vieläkin toimii paikkakuntalaisten kohtaamispaikkana ja muistojen kohteena.

Koska kandityössäni tutkin lasten kerrontaa, kiinnostuin heti kun huomasin mahdollisuuden gradu-aiheeseen Selkämeren kirjoituskilpailun kertomuksissa. Kertomisella jäsenämme omaa elämänhistoriaamme ja se toimii vuorovaikutuksena ihmisten välillä ja auttaa rakentamaan omaa identiteettiämme. Kertomus auttaa meitä ajallisuuden ymmärtämisessä ja oman eettisen paikkamme jäsentämisessä maailmassa.³ Selkämeren muisteluissa kirjoittajat tuovat esiin omaan elämänhistoriaansa liittyneitä kokemuksia ja elämyksiä meren äärellä. Kerrontaa sävyttävät aistien ja tunteiden avulla tallentuneet muistot lapsuudesta, työnteosta, vapaa-ajan vietosta ja retkeilystä luonnossa. Selkämeren merialueen muistoja tarkastellessa paikkaan liittyvät muistot korostuvat. Niitä kohdennetaan oman lapsuuden kesämökkirantaan tai vaikkapa kollektiivisesti Ouran saaristoon. Luonnonvoimien, sään ja vuodenaikojen vaihtelun kokemukset meren rannalla sekä maiseman aistiminen ja muistoihin tallentaminen elämyksinä ovat keskeisiä kertomuksista nousevia muistoja.

Henkilökohtainen elämänhistoriamme vaikuttaa siihen kuinka aistimme ja koemme paikat, maisemat ja ympäristömme. Annamme niille subjektiivisia, ainutlaatuisia omasta itsestämme nousevia merkityksiä.⁴ Selkämeren kertomuksissa on paljon lapsuus ja nuoruusmuisteluita sekä omakohtaista kokemukskerrontaa jota kirjoittajat ovat halunneet tallentaa ja tuoda yhteisesti jaettavaksi. Kun kokemukskerrontaa tarkastellaan menneisyyden tulkintana, keskiössä on jokin tietty tapahtuma ja kokemus sekä kertojan suhde siihen. Kertoja jäsentää omia elämänvaiheitaan ja kokemuksiaan ja suhteuttaa niitä toisten kokemuksiin ja historiaan.⁵ Meren synnyttämä syvä kiintymys ja kokemusten ja elämysten kautta muodostuneet merkitykset näkyvät ”Minun Selkämereni” aineiston kertomuksissa.

³ Hyvärinen 2006, 1.

⁴ Torvinen 2014,3.

⁵ Ukkonen 2000, 40.

Laurajane Smithin mukaan kulttuuriperinnöstä puhuminen tunteen, kokemuksen ja tiedostamisen termein vahvistaa sen aineetonta olemusta ⁶. Muistelemisen ja muistamisen kautta saamme yhteyden niihin menneisyyden tapahtumiin ja asioihin joita haluamme muistaa ja joita on tärkeä muistaa ja siirtää eteenpäin ⁷. Smithin mukaan kiinnittyminen tunteisiin tarjoaa enemmän tilaa muistamiseen ja unohtamiseen. Tunneperitteiset muistot toimivat myös kasvualustana ja rakennusaineena oman identiteettimme muodostamisessa. ⁸

Omaan elämäni on Selkämeren läheisyys Porin seudulla kuulunut aina. Uinti- ja luontoretket Yyteriin sekä Mäntyluodon ja Kallon maisemiin kuuluivat luonnollisena osana lapsuus- ja nuoruusaikaani. Nyt oman perheemme kesäviettopaikka Yyterin Huhtalanraitilla, johon Selkämeren kansallispuisto nykyään Riitsaranlahdella ulottuu, mahdollistaa keväisin lasten kanssa linturetket lietteille meren rannalle ja kesäisin uinti- ja kävelyretket Yyterin sannoille. Itselleni on myös tärkeää päästä välillä meren rantaan Kalloon katselemaan merta ja aaltoja, tuntemaan meren tuulen voima ja nauttimaan auringonlaskun kauneudesta, jonka voin tallentaa mielenmaisemaani ja nauttia siitä rauhallisena hetkenä uudelleen.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on tarkastella Selkämeren kirjoituskilpailun kertomuksia niiden merkitysten kautta, jotka nousevat aineistosta. Kirjoitukset ovat eri-ikäisten naisten ja miesten kerrontaa Selkämeri-aiheesta. Kertomusten kokoaminen on tapahtunut pyydettyinä, kilpailuun osallistumisena. Kirjoittajia pyydettiin kertomaan, mitä kansallispuisto heille merkitsee ja muistelemaan arjen kokemuksia ja tulevaisuuden unelmia, harrastuksia, retkeilyä ja ihmisten ja eläinten kohtaamisia ⁹. Kertomuksissa on runoja, kirjeitä ja omakohtaisia muistoja. Muistelijoiden ikää ei ole pyydetty kertomaan joten täysin varmasti sitä ei voi arvioida. Muistelukerrontaa tarkastellessa voi kuitenkin havaita, että se sijoittuu paljolti 1950-luvun jälkeisiin aikoihin. Sodan jälkeen Suomessa alkoi voimakas yhteiskunnallinen muutos, elintaso nousi voimakkaasti, monet

⁶ Smith 2006,54.

⁷ Haanpää 2013, 194.

⁸ Smith 2006, 57-58, 60.

⁹ www.metsa.fi

siirtyivät maalta kaupunkiin tehdastyöhön tai kaupan ja palveluammattien pariin. Kuitenkin haaveiltiin omasta rauhasta luonnonhelmassa. Saunamökki meren tai järven rannalla oli ja on vieläkin suomalaisen suuri unelma. Kesämökkejä alkoivat hankkia ne joilla oli siihen varaa.

Olli Vuoren tutkimuksen mukaan kesämökkejä alettiin rakentaa Suomessa 1800-luvulla. Pääasiassa ne olivat varakkaamman porvariston huvilarakennuksia kaupunkien liepeillä. Ne oli tarkoitettu vain kesäkäyttöön. Vasta 1950-luvulla kesämökkeily yleistyi koko väestön keskuudessa. 1960-luvulla kesäasutus lisääntyi entisestään ja kesämökkejä oli jo 88000.¹⁰ Vaatimattomampikin mökki kelpasi vielä 1960-luvulla ulkoiluun ja luonnosta nauttimiseen, 1960-luvulla alettiin kesämökiltäkin vaatimaan enemmän kaupunkimaisia mukavuuksia ja väljempää asumista.

Kun olen tutkinut aineistoani, siitä voi heti havaita meren voimakkaan vaikutuksen kertojiin, luonnon elementtinä, sekä elettyinä kokemuksena että hetkellisenä elämyksenä. Kilpailun kertomuksia sävyttää tunnekiintymys ja voimakas vuorovaikutuksen kokemus meren kanssa. Joissakin kirjoituksissa esim. ”kirjeessä merelle”, meri saa aivan kuin inhimillisiäkin piirteitä. Koska kyseessä on ollut kilpailu, voi ajatella, että kirjoittajat ovat suhtautuneet vakavasti aiheeseen ja pyrkineet kertomaan vaikuttavimmat sekä mieluisimmat kokemuksensa meren ääreltä omaan henkilöhistoriaansa nojaten. Kirjoituksissa on vahvasti läsnä aistein koetut hetket, näkymät, elämykset ja kokemukset. Kirsi Laurénin mukaan elämyksellinen kerronta on usein poeettista ja luonnon herättämänä aistillista ja tunteellista. Keskeistä luontoelämyksessä on kokijan tietoinen suuntautuminen luontoon. Altis mieli herättää mielikuvia ja päästää mielikuvituksenkin vapaaksi. Luonto aivan kuin puhuu ihmiselle ja kuvastaa hänen mielentilojaan ja vaihtelevia tunteitaan.¹¹ Juha Perttula kutsuu kokemusta merkityssuhteeksi, erityiseksi suhteeksi joka liittyy subjektin ja objektin yhdeksi kokonaisuudeksi. Kokemus on yksilön suhde

¹⁰ Vuori 1966,43.

¹¹ Laurén 2006,188.

elämäntilanteeseensa. Elävä kokemus voi olla laadultaan tunnetta, tietoa, uskoa, intuitiota tai niiden yhdistelmiä.¹²

Teoksessa Kokemuksen tutkimus (2011) Sirkka Niskanen tuo esiin kuinka tutkija Heideggeria ja Diltheyä yhdisti käytännöllisen elämismailman ja omakohtaisen kokemuksen, sekä ajallisuuden ja historiallisuuden korostaminen historiallisen tulkinnan kehyksenä. Heidän mukaansa aika on kaiken olemisen ja olemista koskevan tulkinnan horisontti ja aika ja historiallisuus merkitsevät aikaa ja ajallisuutta ihmisen kokemana ja suhteessa hänen tuleviin tapahtumiinsa aina kuolemaan asti. Hermeneuttinen tulkinta merkitsee kaikkea ihmisen ymmärrystä omasta itsestään, olemassaolostaan, välineistä jotka ovat esillä ja käsillä ja rakenteista jotka ovat kaiken olemisen ymmärryksen pohjana.¹³

Tarkastelen tässä tutkimuksessani muistelukertomusten kautta, mitä ovat ne asiat jotka tekevät merestä tärkeän ihmisille. Mitä ovat nämä muistin tallentamat merkitykset ja kertojille tärkeät asiat, jotka ovat muodostuneet jo osaksi identiteettiä? Mitä meri merkitsee elämyksenä ja kokemuksena sekä osana identiteettiä?

Aineistoni kertomukset on valittu koko Selkämeren alueelta, mutta erityisesti myös Merikarvian Ouran alueelta, koska pro gradu-tutkimukseni liittyy Merikarvian historia projektiin. Toisena tutkimuskysymyksenäni tutkin Ouran saariston ja Merikarvian merialueen kertomuksia ja kulttuuriympäristön muutoksen vaikutusta ihmisen ja meren vuorovaikutukseen.

Merikarvian kunta sijaitsee pohjoisen Satakunnan alueella Pohjanlahden rannalla. Kalastus on ollut merkittävä elinkeino asutuksen alusta asti. Merikarvia tunnettiin 1900-luvun alusta sotavuosiin Suomen silakkakeskuksena. Siellä valmistettiin myös kala-astioita eli pyttyjä. Tunnetuin kala-astioiden valmistaja oli J. A. Salmen 1919 perustama kala-astiatehdas. Alueen nykyiset teollisuusyritykset keskittyvät puunjalostukseen,

¹² Perttula 2011,116,117,137.

¹³ Niskanen 2011, 106.

metalliteollisuuteen ja muovituotteiden valmistukseen. Maatalous-alueet ovat pieniä ja pellot kivisiä. Kunnan väkiluku oli vuonna 2011, 3300 asukasta.¹⁴

Meren läheisyys on aina vaikuttanut merikarvialaiseen elämänmenoon. Ouran luodolla sijainnut luotsiasema ja koko saaristo merenlahtineen ja niemineen on luonut edellytykset kalastukselle, retkeilylle, luonnon tarkkailulle, kesäasumiselle ja muulle vapaa-ajan vieton. Onpa hylkeen pyyntikin ollut elinkeinona vuoteen 1940 asti. Luotsilaitos toimi Ouraluodolla vuosina 1851-1968. Vilkkaimpana kaupan ja merenkulun aikana tarvittiin luotseja ohjaamaan puu, ym. tavaraa tuovia laivoja satamaan joka oli avattu vuonna 1961.¹⁵ Ouraluodon luotsiaseman toiminta ja saareen liittyvät paikkakuntalaisten muistot ovat muodostuneet merikarvialaisille yhteiseksi perinnöksi jota halutaan kertoa ja vaalia tuleville polville.

1.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Fenomenografinen tutkimus tutkii miten ympäröivä maailma rakentuu ja ilmenee ihmisen tietoisuudessa. Tutkimus kohdistuu ilmiöön joka on ihmisen ulkoisesta tai sisäisestä maailmasta saama kokemus. Omassa tutkimuksessani tutkin meren merkityksiä ihmisille heidän kerrontansa kautta tutkittuna. Fenomenologia tutkii ihmisen kokemusta ja elinpiiriä, käytäntöjä ja tapoja, joiden mukaan yksilön maailmankuva ja merkitykset rakentuvat.¹⁶

Fenomenografinen tutkimus pyrkii vuorovaikutukseen tutkittavansa, tässä tapauksessa muistelun kertojien kanssa. Tutkimushenkilön ilmaisuista etsitään merkityksiä. Ilmaisun tulkinta on riippuvainen ilmaisun tekijästä, mutta myös ilmaisun tulkitsijasta, joka ymmärtää ilmaisun merkityksen oman henkilökohtaisen mielensisältönsä ja asiantuntemuksensa avulla.¹⁷ Voidaan puhua tulkinnan eläytyvästä luonteesta. Fenomenografinen tutkimus etenee spiraalinomaisesti teorian muodostuksen ja aineiston käsittelyn kautta johtopäätösten tekoon.

¹⁴ Lehto 2011, 22, 24.

¹⁵ Lehto 2011, 30.

¹⁶ Syrjälä ym. 1996, 114.

¹⁷ Syrjälä ym. 1996,124.

Tutkimukseni on myös hermeneuttisen ymmärtävää. Hermeneutiikka käsittää kaiken ymmärtämisen mikä ihmisellä omasta olemisestaan ja muiden olevien ontologiasta.¹⁸ Koska tutkin kerrontaa, on kerronnallisuus vahvasti läsnä tutkimuksessani. Pauli-Tapani Karjalaisen luoma humanistiseen maantieteeseen liittyvä topobiografian käsite on tutkimuksessani läsnä paikkaan liittyvien merkitysten tarkastelussa. Topobiografian mukaan omat muistomme ja kokemuksemme muodostavat meihin sen minuuden ja itseyden joka tunnemme olevamme¹⁹.

Aineiston esiluennan jälkeen olen luonut tutkimukseni sisällönanalyysiä varten teemat joiden avulla tutkimukseni etenee. Olen myös erotellut Merikarvian Ouran kertomukset erikseen muusta aineistosta. Olen lähilukenuit aineistoani ja pyrkinyt käsittelyssäni antamaan mahdollisimman paljon tilaa aineiston omalle kerronnalliselle äänelle, jotta kertojien sisäinen ääni tulisi hyvin esiin. Jyrki Pöysän mukaan eletystä paikasta kirjoittaminen nostaa paikan refleksiivisen tarkastelun kohteeksi ja jokainen kokemuksevaus on kulttuuristen assosiaatioiden ja sisäisen maailman ainutkertainen kohtauspiste²⁰. Kirjoittajien henkilökohtainen kokemusmaailma suhteessa mereen oli kirjoittamisen pyydettyä aiheena ”Minun Selkämereni” kirjoituskilpailussa. Aluksi luin kertomuksia ja muisteluita tarkastellen kokemukseellisuuden ilmentymiä, joista sitten muodostuivat elämys, kokemus ja identiteetti pääaiheiksi ja toiseksi tarkastelin toiminnallisuuden muotoja ja aiheita, joista sitten tulivat luonnon kohtaaminen, kesämökkeily, kalastus ja veneily teemoiksi tähän tutkimukseeni.

1.3 Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä

Muistelu

Elämme muistamisen ja unohtamisen vuorovaikutuksessa koko ajan. Muistelemme yksilöinä, mutta kollektiivista muisteluakin sisältyy paljon erilaisten yhteisöjen, perheiden ja kansakuntien elämään. Kollektiivinen muisti esiintyy enemmän tarinoina ja myyteinäkin. Myös paikat muodostuvat usein kollektiivisen muistin paikoiksi. Muistaminen on aktiivista toimintaa, niinkin

¹⁸ Niskanen 2011, 106.

¹⁹ Karjalainen 2006,83.

²⁰ Pöysä 2006, 157.

paljon, että jokin kohtaamamme asia, tuoksu, väri, paikka tai tunne-elämys saattaa laukaista muististamme asian jonka luulimme jo unohtaneemme.²¹ Tällaisia de ja vu - kokemuksina tunnettuja kokemuksia, olen kokenut tämän ennenkin - tunteita voi kohdata vaikka tietyssä paikassa.

Lapsuuden muistot ovat tärkeitä oman minuutemme ja identiteettimme rakentamisen kannalta. Kun voimme muodostaa muistoissamme kuvan lapsuudestamme, saamme ehjän jatkuvuuden elämämme palasiin. Ne muodostuvat osaksi identiteettiämme ja vahvistavat omaa minäkuvaamme vielä vanhempanakin. Ne vastaavat kysymyksiin, mistä olen tullut, missä ovat juureni, minne kuulun? Muistelun ja kerronnan kautta voimme jakaa niitä kokemuksena ja kulttuuriperintönä eteenpäin. Muistin ja muistelun avulla me voimme aina vaikuttaa, mitä kerromme perinteenä eteenpäin. Kulttuuriperintö muodostuu niistä perinteistä ja asioista joita arvostetaan ja kerrotaan eteenpäin.²² Kulttuuriperintöpaikat auttavat ja helpottavat muistamista, mutta myös määrittelevät olemuksellaan, mitä sopii muistaa²³. Kulttuuriperintö on aina aivan kuin keskustelun alaista, mikä kelpuutetaan perinnöksi ja jaettavaksi seuraavalle sukupolvelle. Oman menneisyyden merkityksellistäminen muistelemalla ja kertomalla eteenpäin, vie paikallista ja yksilöllistä perintöä eteenpäin.²⁴

Muistitietotutkimus on avannut aivan uusia näköaloja yksittäisen henkilön omakohtaisia elämänhistoriaan liittyviä muistoja kohtaan. Taina Ukkonen toteaa, että muistelu on menneisyyden tulkintaa ja merkitysten tuottamista vuorovaikutuksessa muistelijan kulttuurisen ympäristön kanssa. Muistelua on opittu pitämään hedelmällistä aineistoa sisältävänä materiaalina, johon voidaan soveltaa realistisen selittävää ja hermeneuttisen ymmärtävää ja tulkinnallista tutkimusta. Muisteluaineistosta etsitään sekä muistelijan omaa kokemusta, että tietoa tapahtuneesta.²⁵ Tässä tutkimuksessani eri kertojat ovat tuoneet esiin omia historiallisia mereen liittyviä muisteluita. Tarkastelemalla niitä avautuvat myös yhteisölliset muistot, jotka liittyvät Selkämeren merialueeseen.

²¹ Saarenheimo 2012, 52,53.

²² Haanpää 2013, 209.

²³ Smith 2006,58.

²⁴ Haanpää 2013,209.

²⁵ Ukkonen 2006,187.

Kerronta

Kertomus on läsnä kaikkialla. Jäsennämme elämää ja kokemuksia kertomalla, jaamme elämäkokemuksia, rakennamme identiteettiämme, muistelemme mennyttä ja suuntaamme tulevaan. Jokaisella on oma ainutlaatuinen kokemusmaailmansa. Kun alamme kertomaan muistiimme ja mieleemme tallentunutta kuvaa kokemuksesta, voivat olosuhteet ja tilanne muokata samasta kokemuksesta kerrottavaa kertomusta. Kenelle kerrotaan, missä kerrotaan, mikä on kertomisen motiivi. Matti Hyvärinen on todennut, että muutos, transformaatio ja prosessi tekevät kertomuksen ja sen tutkimisen kiinnostavaksi ²⁶. Hän myös toteaa artikkelissaan, kuinka Paul Ricouer puhuu juonentamisesta ja kertomuksesta ajallisuuden kokemuksen ilmauksena. Kertomus inhimillistää ajan ja kertomus merkityksellistyy, kun siitä tulee ajallisen olemassaolon ehto. ²⁷

Oral history, suullinen historia syntyi varsinaisesti 1960-luvulla ja vakiintui 1990-luvulla muistitietotutkimukseksi ja muistitutkimukseksi ²⁸. Yksittäisen henkilön kokemukset ja muistot ovat tarkastelun alla muistitietotutkimuksessa. Ne tuovat autenttisuuden leiman tutkimukseen koska ne kertovat välittömästä kokemuksesta. Yksilön kokemukset, muistot, elämykset ja tapahtumat ovat hänen omiaan, ainutlaatuisia ja henkilökohtaisia. Kertoja on vuorovaikutuksessa tutkijan kanssa, haastateltava ja haastattelija tuottavat tiedon yhdessä. Muistot ovat aina osa laajempaa yhteisöä, toisten kanssa yhdessä tuotettuja, mutta kuitenkin yksityisiä ja henkilökohtaisia. Muistot liittyvät aina laajempaan historialliseen kontekstiin.

Ajallisuus ja aika ovat läsnä kaikessa kulttuurin ja historian tulkinnassa. Muistitiedosta tulkitaan merkityksiä ja käsityksiä ja se toimii sosiaalisen tiedon välittäjänä. Muistitietotutkimukset liittyvät olennaisella tavalla paikallisuuteen, sosiaalisiin konflikteihin ja sosiaalisiin suhteisiin. Historiallinen tietoisuus ja historiallinen kokemus liittyvät tiiviisti toisiinsa folkloressa ja muistitiedossa. Folkloresta ja muistitiedosta voidaan ammentaa informaatiota sekä

²⁶ Hyvärinen 2006,3.

²⁷ Hyvärinen 2000, 9.

²⁸ Ukkonen 2000, 13.

historiallisesta kokemuksesta subjektiivisena yksilöllisenä muistona, että historiallisesta tietoisuudesta kollektiivisena muistona. Se on tärkeää, mitä yksilö ja ryhmä kollektiivisesti muistavat ja mitä kohteita yksilön tai yhteisön menneestä muodostuu muistamisen kohteeksi.²⁹ Muistelukerronnassa korostuu tietyn tapahtuman tai ajanjakson yhteisöllinen muistaminen ja siinä tuotetaan ja ylläpidetään muistelijoiden omaa totuutta ja omaa historiaa. Muistelukerronta liittyy siis ihmisten historiatietoisuuteen ja tarpeeseen arvioida menneisyyttä sekä kertoa siitä eteenpäin viihdyttäen, opettaen tai omaa menneisyyden ymmärrystä lisätäkseen.³⁰

Yksilöön kohdistuva historiantutkimuksen syveneminen on lisännyt kiinnostusta elämäkertakirjoittamiseen. Yksittäisen ihmisen elämä on merkityksellistä kun sitä tarkastellaan sukupuolen, vaurauden, vallan tai vaikkapa politiikan kautta. Yksilön elämään vaikuttaa aina vahvasti se historiallinen ja sosiaalinen ympäristö jossa hän elää.³¹

Omaelämäkerrallinen kirjoittaminen on nykyäänkin hyvin suosittua. Kirjoittajapiireissä ohjataan luovaa kirjoittamista ja muisteluiden tekoa. Omaelämäkerrassa kirjoittaja kertoo itsestään, niin kuin hänen muistinsa on elämäkokemukset tallentanut. Muisti on kuitenkin elävä ja muuttuu koko ajan sen mukana mitä me olemme. Oma identiteettimmeäkään ei ole pysyvä, sekin häilyy ja vaihtuu koko elämämme ajan.

Omasta elämästä kirjoittaessa voi käydä läpi omia elämänvaiheitaan ja elämän käännekohtia. Sillä voi olla hyvin suuri merkitys oman identiteetin muodostumisen kannalta ja monesti on omaa ymmärrystä lisäävää kun asiat ja tapahtumat voi asettaa historialliseen kontekstiin. Sosiaalisessa kerrontatilanteessa yksilö saa mahdollisuuden yhdessä vuorovaikutuksessa toisten kanssa muokata, artikuloida ja ottaa etäisyyttä tarinaansa.³² Kirjoittamisella voidaan kertoa jälkipolville vanhoista ajoista ja tavoista samalla kun kerrotaan itsestä ja oman elämän tapahtumista. Tieto ja perinteet siirtyvät sukupolvelta toiselle. Kertominen on jatkuvaa ja muuttuvaa. Valitsemalla kerrontaan elämän eri osa-alueita syntyy monia erilaisia kertomuksia. Omaelämäkerrallinen muisteleminen on oman itsen ja muistojen

²⁹ Peltonen 2006, 108,109.

³⁰ Ukkonen 2000, 30.

³¹ Leskelä – Kärki 2011.

³² Kosonen 2014.

tutkimista. Nykyisessä historian tutkimuksessa yksilö ja mikrohistoria ovat keskeisessä asemassa. Kuitenkin yksilö on aina oman kulttuurinsa muovaama ja elää vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Yksityiset muistot ovat yhteydessä yhteisiin muistoihin.

Muistelukertomuksissa palataan menneeseen ja samalla odotetaan tulevaa ja kun kerrotaan, se tehdään käsillä olevasta hetkestä käsin. Odotushorisontti on monella tavalla läsnä mereen liittyvissä kertomuksissa. Matti Hyvärinen kertoi luennollaan tutkija Jerome Brunerin (1990) määrittelevän kansanpsykologian tietämisen muodoksi, mikä on normaalia ja odotettua. Siitä ei tarvitse kirjoittaa tai kertoa, vaan siitä mikä on odottamatonta, yllätyksellistä ja sovitettavaa. Muutos tekee kertomuksesta mielenkiintoisen. Odotuksista poikkeaminen herättää muistamisen ja kertomisen tarpeen. Tämä odotus tulee mielestäni hyvin esille tutkimukseni kalastuskertomuksissa. Kertominen saaliin odotuksesta ja jännittävät kalastusjutut sisältävät Brunerin kuvaamaa odotusta joka liittyy enemmän juuri tavallisuudesta poikkeavan asian esiintuomiseen, yllättävään käänteeseen ja kerronnallisuuteen. Kun taas tutkija Reinhard Koselleckin³³ määrittelemää odotusta sisältyy enemmän esimerkiksi kokemukseen, kun katsoja on meren rannalla maiseman kanssa kasvokkain ja meren olemus on aistein koettavissa ja aiheuttaa emotionaalisia elämyksiä kokijassa. Avaruuden tunne meren rannalla herättää kaipuun jonnekin kauemmas tulevaisuuteen ja erilaiseen vapaaseen elämään. Odotushorisontti on vahvasti läsnä tässä kokemuksessa, jota kertoja kuvailee.

Traumaattinen tapahtuma voi aivan kuin sulkea muistin ja odotushorisontinkin. Tulevaisuus ja odotushorisontti näkyy kokijalleen niin karulta ja vaikealta, että samalla hyvätkin muistot sulkeutuvat.³⁴ Mereen liittyvissä kertomuksissa esimerkiksi läheisen hukkuminen voi olla tällainen tapahtuma. Mieli voi sulkea traumaattiset muistot joita ei pysty kohtaamaan. Kuitenkin ne saattavat laueta ja pulpahtaa pintaan jossain muussa asiayhteydessä. Aika tekee tilaa muistoille tulla esiin. Kertomalla muistoista ne muovautuvat uusiksi joka kerta. Kokemus säilyy, mutta muisti armahtaa kun asiaa tarkastelee pidemmän ajan jälkeen.

³³ Salmi, Hannu 1998, Koselleck tarkoittaa odotushorisontilla linjaa jonka takana uuden kokemustilan odotetaan avautuvan.

³⁴ Hyvärinen Matti 2014 Muisti, kertomus ja kerronnallisuus

Kerronta hahmottuu tarinaksi jota voidaan jakaa toisten kanssa aina uudelleen ja asiaa voidaan käsitellä ja jotenkin ymmärtää paremmin tapahtunutta.

2 MERI ELÄMYKSENÄ

2.1 Selkämeren kohtaamista ja elämyksiä rannalla

Kirjoita Selkämeren merkityksestä elämässäsi

Kirjoita merestä elämässäsi

Kirjoita elämästä

*Elämästä*³⁵

Edellä olevasta runosta huokuu kirjoittajan ajatus, kuinka meri ulottuu ja kattaa koko hänen elämäänsä. Meri tuntuu kokonaisvaltaisena tunteena ja olemisen tilana elämässä. Runon jatkuessa kertoja kävelee Raumalla satama-alueeseen kuuluvalla Petäjäksi³⁶ kallioilla ja hengittää meren tuoksua. Hän tallentaa sen aistein ja uskoo sen säilyvän viikon sisämaassa hänessä itsessään. Meri on elementti jonka voi kokea kaikin aistein, jopa niin, että meren olemus tuntuu ja elää mielessä vaikka ei olisi sen äärellä juuri nyt. Kertoja uskoo hengitetyn meren tuoksun säilyvän keuhkorakkulan molekyylissä vaikka hän asuu sisämaassa viikon. Meri on muodostunut osaksi häntä itseään. Muistelussa on nostalgisia ilon ja kaipauksen tunteita tilanteessa, jossa eletävä elämä on toisaalla³⁷.

Rakastan Merta keväällä, kun hiljainen sade sulattaa jään. Meri on jäätä ja jää merta. Pian joutsenet saapuvat ensimmäisiin sulapaikkoihin. Jo kauan ovat lentäneet pihamme yli lahdelle ja taas takaisin. Monena päivänä, edestakaisin, torvet soiden.

*Kahleistaan vapautunut meri tuo ulapan tuoksun sieraimiini kevyen tuulen mukana. Ja kipeän kaipuun, vapauden kaipuun. Kuljen rantaan ja vedän keuhkoni yhä uudelleen täyteen meren vihreää, kosteaa tuoksua. Se leviää sormenpäihini, hyväilee ihoani, takertuu hiuksiini. Olen kuin levä, jota veden lempeät virtaukset heiluttelevat.*³⁸

³⁵ Selkämeren kertomukset 023 (Satakunnan Museo, ”Minun Selkämereni” aineisto)

³⁶ Selkämeri.fi/ kohteet. Internet osoite jonka kautta pääsee katsomaan Selkämeren kansallispuiston kohteita video esityksinä.

³⁷ Sepänmaa 2006, 38.

³⁸ Selkämeren kertomukset 044

Meri antaa elämyksiä kaikille aisteille. Hiljaisen sateen, joka sulattaa jään voi kuulla. Keväällä Porin Preiviikin lahdelle saapuvat joutsenet voi nähdä ja niiden torvimaisen äänen kuulla. Meren ulapan tuoksun voi haistaa. Meren olemus vaikuttaa aistiemme kautta tunteisiin. Kertoja kokee kaipuuta, vapauden kaipuuta ja ikävää. Avaruuden tunne meren rannalla herättää kaipuun johonkin kauemmas tulevaisuuteen ja erilaiseen elämään. Kertoja kokee meren tuoksun leviävän hänen sormenpäihinsä asti ja vaikuttavan koko kehossa ja mielessä. Hän muuttuu kuin osaksi meren levää. Maiseman tarkastelussa katsoja on maiseman kanssa kasvokkain ja voi kokea hetken yhteyttä luonnon kanssa³⁹. Hetken elämys meren rannalla on jäänyt syväälle muistiin ja on sieltä palautettavissa muisteltavaksi tässä hetkessä. Kun ihminen kokee elämyksen, kohde saa merkityksen tajunnallisen toiminnan kautta⁴⁰. Meren pysyvyys mahdollistaa elämysten kokemisen uudelleen ja uudelleen. Meren äärelle voi palata. Vuodenaikojen vaihtelu ja luonnon alati vaihtuva rytmi ja sään vaihtelu tekevät elämyksestä joka kerta ainutkertaisen. Kertojan oma elämäntilanne vaikuttaa elämyksen aistimiseen. Juha Perttulan mukaan elämyksen kokeminen on suhteessa yksilön elämäntilanteeseen⁴¹.

Nuoren kertojan muistot Merikarvialla meren rannalla asumisesta eivät ole kaikki positiivisten tunteiden täyttämiä: kylmässä hytiseminen koulun välitunnilla, sään nopeat vaihtelut ja ikävät kosteikot ovat säilyneet muistoissa. Kunnes rippileirillä koettu elämys voileipien nauttimisesta rantakalliolla avaa uuden elämyksellisen suhteen mereen.

*Yksi puraisu, kummastelua, toinen puraisu. Se makkaraleipä jonka olin juuri tehnyt täysin samalla tavalla kuin ennen, maistui jotenkin eriltä. Maut olivat raikkaampia ja normaalin yhden leivän sijaan söin vielä toisenkin.*⁴²

Kun kertoja aikuistuttuaan pääsee kesäteatteriin meren rannalle näyttelemään, sama kokemus jatkuu ja elämys vahvistuu: ”Näytelmäharjoitusten tauolla söimme aina voileipiä ja heti ensimmäisellä kerralla kummastelin leivän makua: se oli maukkaampi kuin kotona”. Leipä maistuu joka kerta aina paremmalta, niinpä kirjoittaja toteaa lopuksi: ”Ei yksin liplattava tuuli luo sitä ihastusta herättävää ajatusta merestä, vaan se on nautinto joka syntyy siellä

³⁹ Sepänmaa 2006,35.

⁴⁰ Perttula 2008,116.

⁴¹ Perttula 2008,116.

⁴² Selkämeren kertomukset 067

rannalla ollessa ja jää muistiin – meren lumoava voima”. Kirjoituksesta heijastuu nuoren ihmisen tahto muodostaa oma kokemuksensa merestä ja sen vaikuttavuudesta. Hän ei hyväksy valmiita ennakkokäsityksiä vaan haluaa muodostaa omansa ja joutuu aivan kuin yllätetyksi, kun meren positiivinen vaikutus tulee osaksi hänenkin kokemusmaailmaansa. Esteettinen sitoutuminen ympäristöön tapahtuu moniaistisesti ja ympäristön jatkuvana havaitsemisena ja kokemisena esteettisesti ja se on aina myös läsnä olevan kulttuurisen ympäristön tuote⁴³. Meren rannalla koettu tunnelma vahvistuu kerta kerralta ja eri aistein koetut asiat rannalla istuminen, merituulen tuoksu, vapaa hetki työstä, voileivän syömisen nautinto ja yhdessä toisten näyttelijöiden kanssa jaettu hetki luovat pysyvän muiston mielen sopukoihin. Paikka meren rannalla muodostuu henkilökohtaisen muistin kiinnekehäksi⁴⁴. Eryteisesti tuoksut ja tunnelma tallentuvat kokijan muistiin.

Voiko meri tarjota elämyksiä kaupunkilaiselle ”maakravulle”? Kertojamme kirjoittaa kuinka Porissa meren rannalla Kallossa voi kokea elämyksiä ja kokemuksia jokainen.

*Voiko olla autereisempaa näkyä kuin peilityni meri. Kallon kalliot ovat jo aamusta lämpimiä. Ilma huokuu kesän auvoisuutta, mutta on samalla raikas, mereltä tuoksuva. Kiireetön mieli lepää, aistit avautuvat, kiitollisuus valtaa ihmisen.*⁴⁵

Meren rannalla vietetyt kiireettömät hetket ovat jääneet muistoihin tunnelmallisina ja esteettisinä elämyksinä, joihin voi kaupungin kiireisen elämänrytmin keskellä palata mielenmaisemassaan uudelleen. Kertoja toteaa meren olevan kaunis ja avara, merta voi hengittää ja kauas merelle voi katsoa. Meri voi näyttää myös myrskyiset kasvonsa, mutta siitäkin voi maalta käsin nauttia suurena näytelmänä. Anne-Mari Forss tuo esiin maantieteilijä Yi-Fu Tuanin ajatuksen, jonka mukaan tuoksut ovat muistojemme todellinen koti ja vaikuttavat vielä voimakkaammin ja syvemmin tunteisiimme kuin visuaalisesti koetut ominaisuudet ja kohteet⁴⁶. Visuaaliseen havaitsemiseen voivat vaikuttaa omat muuttuneet arvomme ja asenteemme. Tuoksut säilyvät muistoissamme läpi elämän.

⁴³ Forss 2007, 54.

⁴⁴ Forss 2007, 93.

⁴⁵ Selkämeren kertomukset 035

⁴⁶ Forss 2007,94.

Lapsen elämyksissä Porin edustan Säpin saarella meren äärellä sekoittuvat todellisuus, leikin maailma ja fiktiivisyys. Jo pelkästään juokseminen majakkaan ja alas takaisin pitkin rappusia on lapselle jännittävä elämys. Saari joka on aivan kuin ei kenenkään maalla houkuttelee seikkailemaan ja leikkimään ja paikkana avautuu lapselle monien mahdollisuuksien sisältörikkaana avoimena ja sallivana tilana. ”Säpissä voi leikkiä olevansa vartija, joka vartioi, että kukaan ei karkaa.. Sekä leikkiä olevansa muflonin tutkija joka etsii mufloneja.”⁴⁷ Vapaa mielikuvitusta ruokkiva saaren ympäristö majakoineen on synnyttänyt lapsen mieleen konkreettisia leikin muistoja. Kertojan pikkoveljen mielestä parasta Säpissä on merilevä. Levä mainittiin aikuisen runossakin, joten merilevän tuoksu ja sille ominainen olomuoto on synnyttänyt mieleen jääneitä muistoja kaiken ikäisille. Konkreettisesti koettu ympäristö vaikka merilevän muodossa, historiallinen majakkarakennus kiipeilyportaineen ja mahdollisuus jännittäviin seikkailuihin ovat lasten mieliin syöpyneitä muistoja Säpin saaresta.

Paikan tunnelma syntyy Anne-Mari Forssin mukaan paikassa olevien olioiden kollektiivisesta ekstaasista⁴⁸. Kun lapsi on toimivana subjektina hän voi omalla toiminnallaan muodostaa ja muokata paikalle tunnelman ja sosiaalisen ulottuvuuden jonka vain hän voi aidosti kokea ja aistia omassa olemisen tavassaan. Muistoissa tunnelmaan voi aikuisenakin palata, mutta kun fyysisesti palaa lapsuuden kokemuspaikkoihin tunnelma saattaa muuttua uudeksi. Kaikki olemassa olevat oliot, rakennukset ja esineet tuntuvat aivan kuin kutistuneen. Tuoksu voi olla sama meren rannalla ja merileväkin saman tuntuista, mutta oma kasvamisemme, muuttumisemme ja ajan kulku, omat elämäkokemuksemme ja omaksumamme arvostukset luovat aivan uuden tunnelman tilanteeseen jota aistimme.

Meren rannalla koetut elämykset ovat joka kerta ainutkertaisia. Kohtaamme aina uuden tilanteen ja tunnelman jo vuodenajan, vallitsevan sään tai vuorokauden rytmin vuoksi. Meren synnyttämät eri elämykset sulautuvat muistoihimme omaksi sisäiseksi voimavaraksemme joka liittyy osaksi identiteettiämme. Aiemmin koetut elämykset vaikuttavat meihin niin, että

⁴⁷ Selkämeren kertomukset 047

⁴⁸ Forss 2007,79.

haluamme aina uudestaan kokea saman meren läsnäolon ja voimaa antavan hetken meren rannalla.

*Se aurinko, ne sateet, ruohon tuoksu, meren suola, kahlaaminen, uiminen, veneily ja maisema mitä Luviolla ja läheisellä merialueilla on saanut kokea, ovat luoneet päähäni seesteisen tilan, johon aikuisena on hyvä palata. Kun etsin mieleni hiljaista paikkaa on se usein mökkilaituri.*⁴⁹

Kertojan lapsuudessa kokemat hetket meren äärellä vahvistavat hänen tunnettaan vielä aikuisenakin, jopa niin että hän voi omassa mielenmaisemassaan siirtyä mökkilaiturille hiljaisuuden paikkaan. Meri ja vesi on elementti jossa voi uida, kahlata ja veneillä. Kirjoittaja tuntee kuuluvansa paikkaan meren rannassa aikaisempien menneisyyden merkityksellisten kokemustensa kautta. Paikkaan liittyvät aikaisemmat ja nykyiset tunteet ja paikkakäsitykset, omat ja kollektiiviset ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään ja niiden avulla kertoja voi elää ja kokea uusia asioita nykyisyyteen ja menneeseen aikaan samanaikaisesti eläytyen⁵⁰. Lapsuudesta muistoissa säilynyt rauhallinen ja seesteinen elämys meren äärellä säilyy osana kertojan identiteettiä josta hän voi vielä aikuisenakin ammentaa voimaa arkipäivän elämään.

Merikapteenina Selkämerellä toimineen muistoissa merellä olo ja meren kohtaaminen on ollut läsnä jokapäiväisessä elämässä. Meri on kohdattu sekä myrskyllä, että tyynellä ilmalla.

*Aavaa ulappaasi katselin kaihomielin jo monena vuonna alkaen 1955vuodesta. Näin sinun tuovan vaahtopäät Mäntyluodon Kallon saarelle. Välillä olit houkuttelevan tyyni ja rauhallinen.. Syksyn tullen myrskyt lisääntyivät aalloillasi. Oli kuin olisit saanut raivonpuuskan jostakin.. Pikkuhiljaa kuortui meren pintasi kiiltävästä jäädä.*⁵¹

Kertojan suhde mereen on kuin suhde kunnioitettuun hyvään ystävään tai elämänkumppaniin jolta on saatu paljon. Meri on tullut tutuksi, mutta on antanut arvaamattomilla elämyksillään myös nöyryyttä elämän kohtaamiseen. Suuren ja voimakkaan luonnonvoiman edessä ihminen tuntee itsensä pieneksi. Merellä vietetty ja koettu aika on kertojan henkilökohtaisen muistin

⁴⁹ Selkämeren kertomukset 048

⁵⁰ af Forselles - Riska 2006, 219.

⁵¹ Selkämeren kertomukset 042

kiinnekohta joka on osa häntä itseään. Kokemuksellinen paikkakokemus on syntynyt laivalla vietettynä aikana ja perustuu ruumiin liikkeen etenemiseen, sen havainnointiin ja kykyyn muistaa.⁵² Merellä kertoja on aivan kuin kotonaan, se on hänen identiteettinsä vahva osa.

Kirjoittajien elämyksellisissä hetkissä korostuu meren esteettisyys ja kokonaisvaltaisesti aisteihin vaikuttavat sekä havaittavat asiat. Meren pysyvyys luo pohjan muistoihin palaamiselle ja mahdollisuuden niiden vahvistamiselle historiallisesti ja kulttuurisesti. Meren jatkuva muutos kiehtoo katsojaa ja kokijaa ja antaa tilaa uusille vivahteille elämyksessä sekä rakentaa muistojen kerroksellisuutta.

2.2 Elämyksiä Merikarvian Ourassa

Suljen silmäni ja suuntaan olemukseni kohti aurinkoa. On elokuinen lauantai ja tämän kesän viimeinen kerta, jolloin tarjotaan järjestettyä venekyytiä Ouraan..

Erikoista miten silmät suljettuina aistit herkistyvät. Koneen puksutuksesta erottuu meren muut äänet. Veneen seurana lentävät lokit hätäilevät ympäriinsä ja kirkuvat viiltävästi. Ne jättävät meidät hetkeksi, palatakseen kohta uudelleen. Veden ääniin ei väsy koskaan. Meri kohtaa rytmissä veneemme ja rauhoittaa syvältä..⁵³

Kertojamme matkaa veneellä aurinkoisena kesäpäivänä retkelle Ouraan. Sen saaristo levittäytyy Merikarvian edustalla.⁵⁴ Avomeren äärellä sijaitsevaan saaristoon kuuluu yli 300 saarta ja luotoa. Saarilla kasvaa katajaa, pihlajaa, mäntyä ja syksyllä saarten rannoilla hohtavat tyrnipensaat oranssinpunaisine marjoineen. Kasvillisuus on runsasta ja sisältää paljon erikoisuuksia, kuten ahonoidanlukko, rantaputki ja suolaleinikki.⁵⁵ Saaristossa voi nähdä merikotkia, joutsenia, riskilöitä ja merimetsoja, jotka olivat vielä 1980-luvulla harvinaisia, mutta ovat nykyään vallanneet asuinsijakseen jo useamman luodon. Ouran kivinen kauneus ja luonnon monimuotoisuus on puhutellut

⁵² Forss 2007, 95.

⁵³ Selkämeren kertomukset 074

⁵⁴ Liite 2 Merikarvian Ouran saariston kartta.

⁵⁵ Merikarvia.fi

merellä kulkijoita kautta aikojen. Tunnetuin saarista on Ouraluoto johon rakennettiin luotsiasema vuonna 1851.⁵⁶ Se on ollut paikkakuntalaisten suosittu retkikohde läpi vuosikymmenten. Saarelta avautuu maisema avomerelle jonka voi aistia ja tuntea monin tavoin.

*Ihminen on pieni olento ja kun seisoo pauhaavan avomeren äärellä paljaalla kalliolla, naama vasten 30 metrin sekuntivauhtia ploosaavaa tuulta, sen aistii, joka solullaan ja silloin tuntee elävänsä. Suolaiset pärskeet päin pläsiä vain tehostavat vaikutelmaa. Siinä kokee kuin puhdistuvansa, ei tarvitse murehtia maailmaa ja sen ankeutta. On vain luonto ja ihminen itse sen pikkuruisena osana.*⁵⁷

Oura on paikka, joka antaa kokemuksia kaikille aisteille. Ei ainoastaan visuaalisesti, vaan kertojamme mukaan joka solulla. Meren tuoksun voi aistia jo venematalla, lintujen äänet voi kuulla ja veden pärskeet tuntuvat iholla. Saarella pauhaavan avomeren äärellä voi tuntea oman erillisyytensä, oman kokonaisvaltaisen olemisensä osana luontoa ja samalla osana omaa ympäristöä.

*Ouran kivinen kauneus ja luonnon monimuotoisuus ottaa ja vie mukanaan.*⁵⁸
*Polku on mutkikas, teräväsärmäiset kivet pistävät esiin ja sieltä täällä kakkäräisen puun ja pensaan juuristo risteilee polulla. Aivan polun vieressä on piikikäs tyrnipensas, josta poimimme maistiaiset suuhumme.*⁵⁹

Ouran saariston luonto puhuttelee kivisellä karuudellaan kulkijaa, sen voi havaita ja tuntea. Yhdessä suolaisen meriveden ja happamien tyrnimarjojen kanssa se muodostaa elämyksellisen kontrastin runsaan ja värikkään sekä monipuolisen kasvillisuutensa kanssa. Paikka elää omassa siihen kuuluvassa tilanteellisessa ja rytmisessä muutoksessaan ja sen kautta voi havaita ajan kulumisen. Kohtaamme paikan aina sen hetkisessä ainutkertaisessa tilanteellisyydessään, joka vaikuttaa kokemukseemme. Vesisade, tuuli, lumikerros tai vaikkapa illan hämäryys vaikuttavat paikan sen hetkiseen

⁵⁶ Nyssönen 2001,5.

⁵⁷ Selkämeren kertomukset 143

⁵⁸ Selkämeren kertomukset 143

⁵⁹ Selkämeren kertomukset 074

aistittavaan tunnelmaan. ⁶⁰ Ajan kulumisen voi havaita paikan tiettyyn ajankohtaan tapahtuvien rytmisten ilmiöiden kautta ⁶¹.

Meriretket ovat mielenkiintoisia läpi kesän, sillä kasvillisuuden väri vaihtelee kesän mittaan. Juhannuksen seutuun saaristossa kukkivat punaiset ruusut, heinäkuussa vaaleanpunaiset horsmat ja keltaiset pietaryrtit. Tyrnimarjojen kypsyessä syyskuussa saaret värjäytyvät oranssiksi. ⁶²

2.2.1 Tuhat tarinaa

Näen Ouran pookin kaukaisuudessa, kivet ja karikot lisääntyvät lähestyessämme sitä. Tiedän, että täälläkin on eletty aikoinaan. ⁶³

Kuva: Ouran Pooki, kuva Erkki Hilliaho 2009.

Ouran pooki eli tunnusmajakka, joka on ohjannut merenkulkijoita jo 1850-luvulta asti, on tullut kertojallemme tutuksi maamerkiksi saaristossa liikkuesssa. Siitä puoli kilometriä pohjoiseen näkyvät Ouraluodon muut rakennukset, jotka ovat jo nähneet aikaa nekin. Ensimmäinen luotsitupa rakennettiin jo v.1851 jolloin Suomi oli vielä Venäjän vallan alla ja Aleksanteri 1. oli hyväksynyt ensimmäisen luotsiasetuksen vuonna 1812. Venäläistämiskauden aikana

⁶⁰ Forss 2007,82,83.

⁶¹ Forss 2007,85.

⁶² Selkämeren kertomukset 144

⁶³ Selkämeren kertomukset 074

vuonna 1912 luotsitupa liitettiin hallinnollisesti Venäjän meriministeriön alaisuuteen. Saarelle rakennettiin venäläissotilaiden majoitusta varten ns. ryssänkasarmi ja 24metriä korkea ryssäntorni vartiointitehtäviä varten. Torni säilyi saarella tähystyspaikkana kolmekymmentä vuotta. Suomen itsenäistyttyä v.1917 venäläiset lähtivät Ouraluodon luotsiasemalta.⁶⁴ Uusi luotsiasema joka vieläkin on saarella matkailu ja majoituskäytössä rakennettiin v.1937.⁶⁵

Saaren jäljellä olevat rakennukset, luotsiasemarakennus ja ryssänkasarmi heijastavat mennyttä aikaa, paikan elettyä historiaa. Ne ovat heti havaittavissa kun saapuu saarelle ja nykyään niissä voi tilauksesta vaikka yöpyä. Kun kiipeää luotsiaseman portaita ylimpään kerrokseen voi ikkunoista avautuvan merimaiseman äärellä tutustua luotsin työhuoneeseen ja työvälineisiin, jotka ovat vielä tallella. Paikan historiallisessa ulottuvuudessa voi aistia luotsien toimintaa ja ajan kulumisen voi huomata rakennuksen pinnoissa ja vanhoissa esineissä. Elämän jäljet kertovat paikan ajallisesta syvyydestä. Historiallisen ajan voi taas kuulla kerrottuna eri aikakausista ja tapahtumista joita Ouraluodosta kerrotaan.⁶⁶ Paikan sosiaalinen järjestys ja ulottuvuus ovat muuttuneet kun se ei enää toimi luotsiasemana. Paikka mahdollistaa sosiaalisen monimuotoisuuden ja seikkailunkin tunnun sen kohtaamisessa.⁶⁷

*Tutustuttuani lähemmin Selkämeren rannan asukkaisiin, entisiin luotseihin, kalastajiin ja merimiehiin, olen kuullut paljon tarinoita.. Kiehtovimpia niistä ovat saaristossa kesiään viettäneiden ihmisten muistelut. Ouraluodon viimeinen luotsi kertoi, miten he vapaa-aikanaan tekivät saareen kaivon. Joku saarella 70 vuotta sitten työskennellyt naisihminen kertoi haaksirikkoutuneesta laivasta, jonka miehistö soudettiin saareen. Hän ihmetteli miten likaisia miehiä merestä tuli. Se oli hänen ensi kosketuksensa tummaihoisiin.*⁶⁸

Oura on paikka, jossa taustaltaan, elämäkokemukseltaan ja jopa kulttuuriltaan erilaiset ihmiset ovat kohdanneet ja vieläkin kohtaavat. Omat elämykset ja muistot yhdessä kollektiivisten muistojen kanssa muodostuvat osaksi paikan tunnelmaa. Yksityisen ihmisen muistitieto on hänen oman kokemuksensa

⁶⁴ Nyssönen 2001,14.

⁶⁵ Nyssönen 2011, 16.

⁶⁶ Forss 2007, 84.

⁶⁷ Forss 2007, 99.

⁶⁸ Selkämeren kertomukset 144

muodostamaa ja kollektiivisessa muistissa ne yhdistyvät yhteiseksi ja niistä valikoituu ydin, millä on jatkuvuus perinteenä eteenpäin. Kollektiivista muistitietoa syntyy yhteisöissä, kun ihmiset ovat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa keskenään.⁶⁹

Paikan aistittavaan tunnelmaan liittyvät myös historialliset rakennukset ja ajallinen syvyys. Paikan aistein havaittavat ominaisuudet johdattavat tulkinnallisempiin paikan ominaisuuksiin, sillä fenomenologisessa tarkastelussa paikka ilmenee monimuotoisena ja sen kokemisessa on koko ihmisruumis läsnä.⁷⁰

Kaikki mitä paikassa koemme muodostaa henkilökohtaista mielikuvaamme paikasta, koska oma kokemuksemme, havaintomme vaikuttaa kuinka sen havaitsemme ja koemme, omien mieltymystemme, elämäntilanteemme ja arvostuksiemme kautta⁷¹. Anne-Mari Forss tuo esiin *genius login*, joka on vielä enemmän kuin paikan tunnelma, hän kuvaa sitä koettuna paikkana. Se syntyy ihmisten läsnäolosta ja asumisesta ja paikan kaikkien elementtien eli aistein havaittavien ominaisuuksien synnyttämänä. Siinä ovat läsnä ja aistittavana omat mielikuvamme ja muistomme, yhteiset muistomme, ajallinen syvyys ja paikan historia sekä sosiaalinen ulottuvuus.⁷²

Kuva: Ouran luotsiasema, Olli Junes 2014.

⁶⁹ Erll, Astrid

⁷⁰ Forss 2007,95.

⁷¹ Forss 2007,103.

⁷² Forss 2007,125.

3 MERI KOKEMUKSENA

3.1 Luonnon rauhaa Porin edustalla Rähissä

Luonto ja sen kanssa vuorovaikutuksessa eläminen tulee erityisellä tavalla esiin kertojien merimuistoissa. Yksin meren rannalla luonnossa koetut hetket ovat joillekin kirjoittajille elämän huippuhetkiä ja henkistä latautumista, joka pitää päästä joka vuosi kokemaan uudestaan.

Kuudentoista vuoden ajan on elokuun 20.vetänyt Rähisiin. 16-vuotiaasta miehenalusta on näiden vuosien aikana tullut 32-vuotias perheen isä. Elämän tuomista muutoksista huolimatta palo Rähjän saarille ei ole sammunut, vaan kevään myötä se syttyy aina uudelleen.

Täysin puuton ja muutaman aarin louhikko on sympaattinen nyppylä Selkämeren aalloilla. Vaikka rajut lounaismyrskyt saattavat pyyhkiä yli koko saaren, se kuitenkin tyrnipusikoineen pitää pintansa mahtavia luonnonvoimia vastaan. Ja se rauha. ⁷³

Rauhan, oman rauhan ja tilan kokeminen meren äärellä on tullut kirjoittajalle niin tärkeäksi ja niin vaikuttavaksi kokemukseksi, että hän haluaa joka vuosi uudelleen kokea sen. Mieli kaipaa sitä ja mieli rauhoittuu meren äärellä täysin. Luonnon karut olosuhteet ovat tulleet tutuiksi ja kertoja on niiden keskellä sinut itsensä ja ulkomaailman kanssa. Hän kokee luonnon rauhan terapeuttisena meren läheisyydessä. Muistot ovat rakentaneet tähän paikkaan tilan ja paikan johon on hyvä palata yksin aina uudelleen. Luonto eri muodoissaan on kuitenkin niin läsnä että kertoja ei kuitenkaan koe olevansa yksin. Hän antaa omille aistihavainnoilleen tilaa, hänellä on aikaa pysähtyä kokemaan luonnon rauhaa ja hiljaisuutta, mutta myös myrskyävää merta ja rajuissa puuskissa ulvovaa tuulta. Kokemus painuu voimakkaasti muistoihin ja synnyttää kaipuun palata kokemaan sama uudelleen.

Jokainen lintu rekisteröityy mieleen ja alitajuisesti kuvaa verrataan aikaisempien vuosien tapahtumiin..

⁷³ Selkämeren kertomukset 039

Saaren pienet kalastajien rakentamat mökit ovat osa paikan historiallista maisemaa. Ne ovat jo luonnon ja sääolosuhteiden muovaamia, vielä alkuperäisen asunsa säilyttäneitä, aivan kuin menneen ajan kertojia ja kantajia. Säiden armoilla kuluneet, ajan kerrostumia keränneet rakennukset on luotu kestäväksi ja suojaamaan. Nekin ovat sopusoinnussa ja vuorovaikutuksessa koko ajan ympäröivien luonnonolosuhteiden kanssa.

Palaaminen ja lähteminen saareen muodostavat kertojan mieleen monia muistoja, luonnon olosuhteiden tarkkailu ja siitä ammentaminen ja vertailu aikaisempiin kokemuksiin tulee tavaksi joka juurruttaa paikkaan ja luo vahvan siteen luontoon. Palaaminen saareen joka kesä siirtää kertojan omaan tilaan, mielentilaan jossa luonnon tarkkailulle ja kokemiselle on tilaa.

Näiden kuudentoista vuoden aikana on jo saanut nähdä luonnon muuttumista. Ennen niin runsaslukuiset haahkat ovat hävinneet lähes tyystin. Uusia tulokkaita ovat merimetsot ja valkoposkihanhet, joita Rähänkin vesillä esiintyy runsaslukuisesti. Ja ennen niin harvinaisesta kotkan siluetista on tullut arkipäivää..

Palaaminen saareen siirtää kertojan uuteen mielentilaan jossa on mahdollista olla lähempänä luontoa ja aistit avoimena ammentaa kokemuksia. Aikaisemmat muistot ja kokemukset antavat pohjan ja ovat osana paikkaan liittyvää kokijan identiteettiä. Saari on kertojalleen palaamisen, lähtemisen ja muistamisen paikka jossa voi siirtyä Ari Aukusti Lehtisen kuvaamaan kolmannenlaiseen tunnetilaan, ajatuksiin ja tunteisiin ja muistoihin, jotka voi kokea vain tässä paikassa ⁷⁴.

Rantautumisen aiheuttamasta toiminnasta huolimatta metsästäjän alitajunta imee informaatiota ympäristöstä täydellä teholla. Siihen ei tarvitse keskittyä. Se on jotakin joka kumpuaa syvältä. Kyky nähdä asioita, joita harjaantumaton silmä ei osaa katsoa. Sama silmä tarkastaa saaren päästä päähän. Hetkiä vuosien varrelta tulvii mieleen. Katse pysähtyy saaren kärkeen ja jonkinlainen hymy nousee huulille. Ollaan syvällä muistoissa..

⁷⁴Lehtinen 2006, 60.

3.2 Elämää kesämökillä

3.2.1 Luvian Pikku-pukki saarella

Vuonna 1960 isäni osti Pikku-pukki nimisen saaren rakennuksineen. Saarelle oli vuonna 1958 rakennettu noin 50 neliön suuruinen valkoinen lautamökki. Kyseinen mökki on vuodesta 1999 ollut minun perheeni kesäpaikka. Hyvin on rakennus selvinnyt myrskyistä, auringon paahteesta ja meriveden pärskeistä.

50-luvulla ja 60-luvun alussa ei seudun rannoilla juurikaan näkynyt kesämökkejä. Maisemat ovat noista ajoista muuttuneet paljon. Tuolloin kesäpaikkamme oli saari, jonka ympäri soudeltiin. Maan nousu on noista ajoista ollut melkoista ja Pikku-pukki on kasvanut kiinni viereiseen saareen, joka sekään ei ole saari.⁷⁵

Kertojan varhaisimmat muistot meren ääreltä, Luvian kesämökkisaarelta ovat 1950- 60 luvulta, jolloin Suomessa kesämökkien määrä oli Olli Vuoren väitöstutkimuksen mukaan 40000 ja kesämökkeily alkoi laajentua koko väestön vapaa-ajanviettotavaksi⁷⁶. Sodan jälkeen tapahtunut yhteiskunnallinen muutos toi väkeä maalta kaupunkiin. Siirryttiin kaupunkiin tehdastyöhön tai kaupan ja palveluammattien pariin. Elintaso nousi ja vapaa-aikakin lisääntyi lauantain muututtua työpäivästä vapaapäiväksi. Kaipuu maalaiselämään oli kuitenkin voimakas ja kesäasuntoja hankittiin, että päästiin kaupungista luonnon helmaan. 1960-luvulla kesämökkejä oli 80000 ja vuonna 1962 ylitettiin jo 100000:en kesämökin raja. Kesämökkien määrä jatkoi edelleen voimakasta kasvuaan 1970- 80 luvulla ja kesämökit muuttuivat vähitellen elintason yhä noustessa varusteiltaan perheen kakkosasunnoiksi. Vielä 1950-luvulla kesämökiksi kelpasi vaatimattomampikin mökki. Olli Vuori on tutkimuksessaan todennut myös, että 1950-luvulla huvilan hankkineiden turkulaisperheiden vanhin lapsi oli kesäpaikan ostohetkellä tavallisimmin 6-8 vuoden ikäinen.⁷⁷

Kertojamme on viettänyt niin lapsuutensa kesät kuin myös aikuisena kesänsä saarella kesämökillä, jonka hänen isänsä myöhemmin osti omakseen. Hän

⁷⁵ Selkämeren kertomukset 078

⁷⁶ Vuori 1966, 43.

⁷⁷ Vuori 1966,43, 88.

muistelee kuinka maisemat ovat muuttuneet kuluneen kuudenkymmenen vuoden aikana, maa on kohonnut ja saaret kasvaneet kiinni toisiinsa, ja rannat madaltuneet mataliksi. Lapsuuden kiirettömät kesät tuntuivat kirjoittajasta pitkiltä ja hän muistelee kuinka aikaa vietettiin yhdessä luontoa tarkkaillen ja kasveja tunnistaen. Veneretket läheisiin saariin ja luotoihin olivat lapselle jokakesäistä jännittävää puuhaa.

Lapsuudessani ei ajeltu kirkonkylälle kauppaan päivittäisille ruokaostoksille. Maitoa, munia ja kalaa saimme ostaa ”alkuasukkaita”. Ennen kuin saimme mökkiin kaasujääkaapin, säilyitimme kylmätavarat ämpärissä, joka laskettiin kaivoon. Maidosta äiti teki viiliä, jota heinäkuussa nautittiin metsämansikoiden kera. Kalaa oli tuohon aikaan paljon. Kutsuimme saaremmen sisälahtea ”sumpuksi”, johtuen sen runsaasta kalakannasta. Saaremmen edustalla on iso kivi, jota kutsuimme ahvenkiveksi.⁷⁸

Kertojamme muisteluissa tulee esiin kesämökkielämään liittyvät tavat ja jo perinteekin, kuinka toimitaan ruoan laitossa ja sen hankinnassa, kun ollaan mökillä. Tavat toimia ovat muotoutuneet jo vuosikymmenten aikana ja vaikka sähkölinjan vetäminen vuonna 1963 on tuonut sähkövalon ja lieden ja jääkaapin myöhemmin, kirjoittajaamme viehättää mökkielämän jonkinasteinen alkukantaisuus: saunapuiden ja vesien kanto, ahventen perkaaminen rannan katiskasta ja käsin tiskaaminen ikkunasta samalla luontoa katsellen tuntuvat hyvältä. Perinteet ja muistot kiinnittävät paikkaan ja toistuvat mökkirutiinit luovat elämiseen turvallisuutta ja jatkuvuutta. Ne kiinnittävät tähän hetkeen, muistuttavat menneestä ja vastaanottavat tulevaa. Vuosittain toistuvat jo lapsena opitut tyrnimarjan poiminnat, juhannuksena syödyt uudet perunat ja savusiika, ja varhain keväällä ensimmäisen merikotkan bongaus mökille saapuessa, luovat muistoihin tilan ja mahdollisuuden kokea kuuluvansa paikkaan ja sukupolvien ketjuun.

Merenrantamökissä saarella arkiaskareiden lomassa voi samalla kokea yhteyttä luontoon ja katselemalla merta ajatukset lepäävät ja loitontuvat arjen velvollisuuksista. Avara, alati sään ja vuorokauden ajan mukana vaihtuva

⁷⁸ Selkämeren kertomukset 078

maisema antaa esteettisiä elämyksiä ja avaruuden tunnetta ajatusten vapaaseen muotoutumiseen.

3.2.2 Viimeinen ilta Vasikkarin saarella Uudenkaupungin edustalla

*Aukolta alkaa avaruus, tyhjä valkoinen äärettömyys, sen toisella puolella käyvät Pohjanlahden aallot. Sama vesi lipoo Tukholmassa vanhojen kivisiltojen perustuksia ja Atlantin tuolla puolen sen sukulaisaallot pirstoutuvat Brooklynin mätäneviin laiturintolppiin. Meren portti laajaan maailmaan, me sen toisella puolella, suvantoisen lahden poukamassa.*⁷⁹

Kirjoittajamme asuu kaukana mökki- ja kotiseudultaan. Omalla kotisaarella käynti aiheuttaa hänessä voimakkaita nostalgian ja kaipauksen tunteita poislähdön hetkellä. Saaren tutuksi tulleesta, paikkaan liittyvästä tunnelmasta on vaikea erota. Hän kokee saaren elämän saarena ja kotipaikkanaan.

Kotona New Yorkissa kuvittelen väsymyksen hetkinä, että tulen jonain päivänä tänne vain istumaan mökin pihalle puutarhatuoliin, ja että maailma pysähtyy. Männystä putoilee pölyä, kaarnan ja kävyn hiutaleita. Ne peittävät minut hitaasti jos istun tässä tarpeeksi kauan, hiukset auringossa naavaksi vaaleten. Aurinko ruskistaa minut kuin sunnuntaipullan ja muurahaiset rakentavat varpailleni keon.

Outi Tuomi-Nikula on tutkimuksessaan todennut, että kotiseutu voi olla muuttuva käsite. Kotiseudeksi voidaan kokea ja mieltää paikka jossa kulloinkin asuu ja jossa ovat lähimmät ihmiset, työ ja muut elämänpiiriin kuuluvat asiat. Paikka jossa kokee olevansa sillä hetkellä henkisesti läsnä.⁸⁰ Kertojalla on koti New Yorkissa, mutta yhtäläillä hän kokee juurensa ja kotipaikkansa olevan Suomessa merenranta mökillä. Kotiseudun kokemiseen vaikuttavat muistot ja kokemukset, jotka ovat painuneet syvälle sisimpään mökin elämänpiiriin kuuluvista asioista. Muistot kesästä pulpahtavat pintaan kotimatalla lentokoneessa.

⁷⁹ Selkämeren kertomukset 082

⁸⁰ Tuomi- Nikula 2009,1.

Kurjen kajahdus helmiäisenharmaassa aamussa.

Säälimättömät paarmalaumat.

Nuori peura illastamassa saaren ruovikossa.

Veljenpoika, kun oli aika mennä nukkumaan: ”Kello mene pois!”

Paikkaan liittyvät omaelämäkerralliset muistot ovat juurruttaneet kertojamme niin mökkiipaikkaan, että hän kokee tämän paikan sellaisena rauhan paikkana jossa voisi olla vaikka valmis kohtaamaan ennen pitkää hänet saavuttavan kuoleman. Oman elämän rajallisuuden kokeminen tulee lähelle luonnon kiertokulkua seurattaessa.

Poislähtemisen hetki muuttaa paikkaan liittyvät muistot konkreettisiksi mielikuviksi mökkielämästä: äiti seisomassa vanhan pissakiven vieressä ja pesemässä hampaitaan, isä hakemassa lammen reunalta koivunvisoja. Mökillä vietetyt hetket ovat aivan kuin tässä ja nyt läsnä ja koettavissa, nämä elettyt hetket ja koetut omat paikat ovat painuneet vuosien varrella osaksi kertojan identiteettiä. Arkipäivän elämässä ne ovat niin piiloutuneita, että emme välttämättä huomaa niitä ⁸¹. Mutta elämän muutoskohdissa, tässä tapauksessa poislähtemisen hetkellä, paikkaan liittyvät henkilökohtaiset muistot konkretisoituvat tulemalla esiin, ne ovat painuneet muistoihin kaikin aistein. Kuulemisen, näkemisen, koskemisen ja mielen sekä ruumiin sisäisesti kokemana. Omaan elämäämme liittyvät paikat ovat oleellinen osa olemassaoloamme ja minuuttamme. Näitä tarkastelee erityisesti topobiografian käsite, jonka mukaan muistomme ja paikkaan liittyvät omaelämäkerralliset kokemuksemme vaikuttavat identiteettiimme ⁸². Jokaisella on oma kokemusmaailmansa, omat ainutkertaiset muistomme ja elämänhistoriamme joiden kautta tarkastelemme ympäristöämme ja rakennamme itseämme, ja minuuttamme ja sen kautta identifioidumme tiettyyn paikkaan ja paikkoihin. Kirjoittajan asumisen paikat ovat maantieteellisesti hyvin kaukana toisistaan, mutta henkisesti hän voi olla muistojen kautta läsnä elämän saarellaan, vaikka olisikin fyysisesti New Yorkin suurkaupungin sykkeessä.

⁸¹ Karjalainen 2006, 84.

⁸² Karjalainen 2006, 83.

3.3 Kalastusta Selkämerellä

Kalastus tulee Selkämeren muistelukertomuksissa esiin monin eri tavoin meren läheisyydessä vaikuttavana kulttuurisena tekijänä, niin elinkeinona, kuin vapaa-ajan harrastuksenakin. Meri on antanut leivän ja sitä on opittu kunnioittamaan ympäröivänä luonnon olosuhteena.

*Ikkunasta näkyi saarten ja luotojen välistä loputtomalle merelle, jossa veneet kiersivät matalikkoja ja kareja. Horisontissa kuulumattoman päässä keinui laivan siluetti. Silloin tällöin erotti meren kohinan seasta puusta veistettyjen kalapaattien papatusta ja haistoi laitureiden yllä leijuva ja pilssiveden hajun. Korviin kantautui ääniä ohitse lentävien joutsenten siiveniskuista ja vesilintujen kovaäänisestä mekkaloinnista.*⁸³

Kalastukseen liittyvät rannan maisemat ja siihen liittyvät elementit, tuoksut, näkymät, ja äänimaisema ovat jo lapsena piirtyneet kertojan muistoihin. Hän kertoo kaupunkilaispoikana kokeneensa uskomatonta vapaudentunnetta hyppiessään rantakiveltä toiselle rantavedessä kahlatessaan ja etsiessään leipäkiviä heitettäväksi pitkin veden pintaa. Kauniina kesäpäivinä pääsi retkelle lähisaariin.

Se hetki kun ongen koho sukeltaa varoittamatta syvyyksiin. Tapahtunutta seuraa pienen pojan säikähdys, katkonainen hengitys ja rinnassa tuntuvat sydämen lyönnit. Näлкäinen ahven ei leiki vaan on yhtä tosissaan kuin poikakin. Sitä hetkeä oli odotettu kauan.

Jo lapsena kalastuksesta saatu jännitys ja nautinto ovat sisäistyneet muistoksi, jonka haluaa säilyttää ja sen harrastuksen pariin haluaa vielä aikuisenakin palata. Kalastukseen liittyvät toimintatavat ja kulttuuri siirtyivät yhteisten kalastusretkien kautta nuoremmalle sukupolvelle.

Pojalle verkkojen laskeminen oli erityisen jännää puuhaa, mutta ei läheskään niin jännää kuin niiden nostaminen. Eli sen täytyi olla liiankin jännää. Oli sääntöjä. Veneessä ei saanut nousta seisomaan ja huudella mitä verkossa oli.

⁸³ Selkämeren kertomukset 093

Siitä myös huomautettiin herkästi. Saaliista ei saanut pitää meteliä ja innostua liikaa.

Pojan sokea eno laski ja nosti verkot, ja näppärästi hän sen tekikin. Pojan isä oli aina pelännyt sotkevansa kaikki asiat mihin hän koskee. Siksi kalaan aina soudettiin, vaikka veneessä oli perämoottori kiinni.

Kalastukseen liittyvät muistot kertovat kalastukseen liittyvistä tavoista jotka vaikuttavat osittain rituaaleilta joita aina noudatettiin. Asiat tehtiin aina samalla tavalla, samassa järjestyksessä niin että ne painuivat syvälle muistiin jo lapsena. Saaliista ei pitänyt kerskua muille, se piti pitää omana tietona. Maihin saavuttua juotiin ensin kahvit ja sen jälkeen kalat irrotettiin verkkoja varten rakennetuissa telineissä ja verkot selvitettiin. Koska kalastus on aina ollut tärkeä elinkeino ja jokapäiväinen ruoan lähde siihen edelleen suhtaudutaan arvostavasti ja ne jotka edelleen kalastavat ammattikseen ansaitsevat toisten kunnioituksen.

Sahateollisuuden syntyminen Merikarvian ja Ahlaisten alueelle 1800-luvun puolivälistä alkaen vaikutti ammattikalastajuuden syntyyn. Maaseudun liikaväestö, erityisesti mäkitupalaiset alkoivat hankkia kalastuksella lisäansioita ja syötävää omaan ruokapöytään. Avomerellä oli tilaa kalastukseen, ja kun silakan räähkipyynti kehitettiin Ahlaisissa 1860-luvulla, se levisi Merikarvian kalastajien keskuuteen ja vaikutti kalastajien ammattikunnan syntyyn. Samaan aikaan kehitettiin veneiden varustelua ja kestävyyttä. 1900-luvulla ensimmäisen maailmansodan aiheuttama elintarvikepula ja työttömyys lisäsi silakan räähkipyyntiä ja synnytti mittavan kala-astia teollisuuden ja silakan suolaamot Merikarvialle.⁸⁴

Luontoa ja kalastajia opittiin kunnioittamaan lapsesta alkaen. Vanhemmat ihmiset kunnioittivat perinteitä. Tosikalastajat eivät olleet puuta toisin kuin heidän veneensä. Eräskin ammattilainen soutu kerran paattinsa kaukaa apajiltaan, sentään myötätuuli apunaan. Olikohan vanha Wickström moottori tehnyt tenän. Siinä näyssä oli voimaa ja sitkeyttä. Jos koneesta hävisivätkin

⁸⁴ Salmi 2010,8,9.

puristukset, niin eivät tästä miehestä. Poika tajusi olla vilkuttamatta ja seurasi tilannetta rantalepikon suojissa.

Kalastaja on merellä kuin kotonaan, se on hänen laajennettu oma elinympäristönsä jonka hän tuntee ja osaa kulkea siellä. Meri on kunnioitettu elementti, jota ihminen ei voi hallita vaan meri antaa ja ottaa. Sen tietää kalastaja joka tekee työtään luonnon keskellä, merellä, joka on yksi paikka hänen luontosuhteessaan.⁸⁵

Kirjoittajan lapsuudenkokemuksissa kalastuksella meren äärellä on pitkät perinteet. Hän on saanut kokea kalastuksen vapaa-aikaan liittyvänä harrastuksena, jollaisena kalastus yhä useammin esiintyy. Elintason nousu ja muuttuneet kalastustavat ja olosuhteet ovat muodostaneet ammattikalastajien määrän vähäiseksi. Kalastus liittyy nykyään yhä enemmän matkailuun ja vapaa-ajan viettoon, jolloin päästään yhteyteen luonnon kanssa.

Muutos seurasi väistämättä ajan mukana. Se tuli jostain hallitsemattomasta tulevaisuudesta, aivan kuin joku tunkisi oman pieneen kotiin, jossa aika on pysähtynyt. Tyyninä pimeinä iltoina kirjolohikassien kelmeä valo piirsi veden pintaan oman siltansa kuunsillan viereen. Ruokinta-automaatin ääni kuului tasaisin väliajoin.

Muutos jonka kirjoittajamme on kokenut, on tullut sekä sisältä, että ulkoapäin hänen elämäänsä. Muutoksen hyväksyminen tuntuu kirjoittajasta vaikealta. Tärkeää osaa hänen kalastuskokemuksessaan on tarve ja hänen luontokokemuksensa ei voi enää olla sama kuin aikaisemmin. Oman elinympäristön ja kalastustapojen muutoksen hän kokee menetyksenä. Hän kokee oman lapsuuden mielen maisemansa kadonneen, mutta menneiden kesien kalastusmuistot ovat tallentuneet hänen sisimpäänsä, ja ne ovat osana hänen identiteettiään jonka varassa on hyvä elää.

3.3.1 Kalastusta Ouran saariston vesillä Merikarvialla

Olin kuullut tarinoita kivikkoisesta saaristosta ja siitä, kuinka kalastajat lähtevät neljältä aamulla Krookasta pyydyksiään kokemaan. Kuulin

⁸⁵ Hankonen 2010,85.

*ensimmäisen kerran myös sanan rääki. Se ei ole kenenkään räökkäämistä vaan ajoverkkokalastusta.*⁸⁶

Rääkipyyntiin lähti yleensä kaksi miestä ja kalastamaan lähdettiin illalla kymmenen aikaan. Vuoteen 1880 asti ulkoluodoilla pyydettiin verkoilla, mutta sen jälkeen uskaltauduttiin jo ulkomerelle rääkipyyntiin. Verkkoina tarvittiin kaksitoista pellavalangasta solmittua verkkoa, jotka solmittiin yhdeksi perässä ajelehtivaksi jadaksi. Kun verkot oli laskettu, syötiin ja nukuttiin veneessä pari tuntia. Yöllä yhden aikaan verkot nostettiin ylös.⁸⁷

Ouran saaristoon ulkoluotokalastus toi mukanaan kiukaalliset kalasaunat ja myöhemmin kalamajat ja kalastuskämpät, joihin kalastajat saattoivat muuttaa koko perheensä kanssa kesäksi asumaan rääkipyyntiin huippuvuosina 1800-luvun lopulta sotavuosiin asti. Ouran saariryhmän eteläisillä Kaddin saarilla kalastusmajat ovat toimineet ulkomerikalastuksen ja hylkeenpyynnin tukikohtina.⁸⁸ Merikarvialainen Ritva Nevala kertoi haastattellessani häntä syksyllä 2013 isänsä kalastaneen usein Ouran ”Lohilinnolla”, eli paikoilla, jossa kalastajat voivat yöpyä ulkomerellä käydessään. Siellä oli useampia kalamajoja, joten yösiija löytyi monelle kalastuskunnalla. Tällaisella matkalla hänen isänsä ja veljensä, sekä veneen apumies hukkuivat syysmyrskyssä 4.11.1957 lohikoukuilla ollessaan.⁸⁹ Traaginen tapaus on säilynyt paikkakuntalaisten muistoissa ja vieläkin monet muistelevat myöhemmin merellä järjestettyä vaikuttavaa siunaustilaisuutta.

Kalastuksesta oli nytkin kysymys. Minä ja isä olimme saunoneet jo iltapäivän päätteeksi, koska Eero oli pyytännyt mukaansa verkoille. Ja nyt ei ollut kysymys mistä tahansa mökkikalastuksesta vaan, olimme suuntaamassa ajoverkoille. Se tarkoitti koko yön viettämistä pienessä avoveneessä kaukana rannattomalla ulapalla.

Vene oli tuskin neljää metriä pidempi ja sitä peittivät alkuperäisen laudoituksen pintaan laminoidun lasikuidun lisäksi kuivuneet kalansuomut. Mutta nyt olimme siis matkalla ajoverkoille.. Ajoimme ulos lahden suojasta ja

⁸⁶ Selkämeren kertomukset 144

⁸⁷ Lehto 2011,27.

⁸⁸ Lehto 2011,37.

⁸⁹ Ritva Nevalan haastattelu Merikarvialla 4. 11. 2013 Marjo Valli

*lähdimme kiertämään saarta etelän kautta. Tavallisille kalapaikoillemme ei ollut kuin korkeintaan vartin matka, mutta nyt Eero ajoi ja ajoi kohti horisonttia. Minusta tilanne oli yhtä aikaa jännittävä mutta hieman pelottavakin.*⁹⁰

Kauas avomerelle miesten kanssa ulottuva kalastusmatka avaa uuden ulottuvuuden nuoren pojan elämään. Kertomuksessa on vahvasti läsnä odotus ja jännitysikin. Avomeri on paikka ja autio maisema vaikuttaa koskemattomalta. Mutta aallokko ja myrskykin näyttäytyvät uutta luovana voimana joka purkautuu välillä maininkeina rantaan. Pojalle maisema oli jo tullut tutuksi vuosien aikana loman vietossa. Raja saaren ja mantereen välillä oli muodostunut hänen paikkakokemuksessaan rajaksi arjen ja kesän vapaudelle, kaupungin valoille ja äänille sekä tuulen ja meren kohinan välille. Arkielämän siirtyessä uusiin paikkoihin ja uuteen ympäristöön, levon, liikkeen ja kohtaamisen rutiinit muuttuvat. Myös paikkoja tarkastellaan enemmän ja kertojammekin huomaa paikan esteettisiä puolia ja nauttii niistä vapaa-aikanaan. Paikan erityisyys nousee esiin.⁹¹

Saari tai ulkoluoto; tosiasia kuitenkin se, että tänne saapuminen oli aina vuodesta toiseen astumista aivan toisenlaiseen todellisuuteen. Mantereen ja saaren väliin jäi suojaaton merenselkä ja toisella suunnalla aukeni Selkämeri rannattomana ulappana. Täällä ei ollut sähköä tai juoksevaa vettä, ei edes kaivoa.

Täällä meri oli syvä, kylmä ja ennen kaikkea vihreä. En ollut koskaan nähnyt smaragdia luonnossa, ainakaan niin suurta, että olisin kyennyt sanomaan sellaisen väristä jotain. Mutta jos kerran oli olemassa smaragdin vihreää, oli sen oltava tällaista.

Veneessä olleet verkot, kolme saavillista laskettiin veteen.

Elokuinen yö saavutti hämärimmän hetkensä kun viimeinen verkko soljui veteen pitkän jatan päätteeksi. Eero sitoi meitä ja pyydystä yhdistävän paksun

⁹⁰ Selkämeren kertomukset 130

⁹¹ Siim 2006, 94.

narun kahdesti kiinni veneeseen. Sen tehtyään hän pysäytti perämoottorin ja kippasi sen ylös vedestä. Nyt oli aika syödä myöhäistä iltapalaa.

Vene on kulkuväline jolla kuljetaan merellä, mutta se on myös paikka joka antaa merellä suojan ja lepopaikan ja jossa syödään yhdessä eväät. Ulkomerellä kalastaessa veneessä saatettiin viettää useampiakin vuorokausia. Kalasaalis nostetaan veneeseen verkoilla. Saalista odotellessa on aikaa tarinoida toisten kanssa.

Miehet juttelivat kalastuksesta ja kuluneen kesän tapahtumista saarella samalla vanhoja juttuja muistellen. Noista jutuista osasin suurimman osan jo hyvin ulkoa, sillä niihin palattiin joka kesä useaan kertaan. Mutta kuuntelin silti mielelläni sillä niin jännittäviä tarinoita etenkin Eerolla riitti.

Odotus ja jännitys kuuluvat kalasaaliin odotukseen ja välillä levätään tai tarinoidaan. Kertomisella on aina ollut tärkeä asema kokemusten ja tiedon välittämisessä, mutta kertomisella halutaan myös viihdyttää toisia. Kalajuttujen yllätykset, odottamattomat käänteet ja saaliiden kuvailu kuuluvat kerronnan ytimeen. Yksi kerrottu muisto tuo mieleen uuden muiston, kerronta ja muistelu jatkuvat, mies mieheltä, toinen toiselleen, mutta muistelemme aina tästä käsillä olevasta hetkestä lähtien. Kerromme tässä hetkessä, mutta ajallisuuden kokemukseen liittyy tulevaisuuden odotuksia ja menneisyyteen palaamista. Kun odotellaan saalista, kerrotaan ja unelmoidaan usein suuresta ja mahtavasta saaliista, ja aivan kuin kohotaan arjen yläpuolelle hetkeksi. Matti Hyvärinen tuo esiin Paul Ricouerin ajatuksen, että kertomus on suuri diskordanssi⁹², ja samalla juuri kertomus ja kertominen mahdollistavat epäsointuisen ja ristiriitaisen maailman käsittelemisen ja esittämisen.⁹³

Tiesin kyllä olevani jo väsynyt ja myöhäinen eväiden syönti yhdistettynä rauhalliseen veneen kallisteluun ja kohoiluun maininkien välissä olivat omiaan painamaan silmäluomia alas. Mutta samalla jännittynyt odotus alkavan yön tapahtumista sekä halu kuunnella isojen miesten juttelua olivat pakottaneet minut kamppailemaan unta vastaan..

⁹² Hyvärinen 2004, 10 diskordanssi: ristiriita, epäsointu, särö.

⁹³ Hyvärinen 2004, 10.

Nuoren pojan nukahtaessa veneessä, hänen muistikuviansa ei ole jäänyt mielikuvaa saalista, mutta aavalla merellä pienessä veneessä, miehenä miesten joukossa vietetty loppukesäinen yö olikin tärkeämpi kokemus. Ei ollut itsestään selvää, että pääsi aikuisten mukaan, siirtyminen uuteen kokemusmaailmaan aavalle merelle, merkitsi omalta osaltaan aikuisuuden lähenemistä ja vastuun vähitellen lisääntymistä.

3.3.2 Kaupankäyntiä Merimaassa

Kertojamme on viettänyt lapsuuden kesiään Merikarvian Merimaassa isotätinsä luona vuosina 1949- 1961 Härkkelin talossa. Hän kävi usein Merimaan talossa kylässä tätinsä kanssa ja tutustui tarkoin taloon ja sen ympäristöön.

Silloin vielä Merimaassa oli vilkasta elämää, koska talon eteläpäädyssä oli pieni kauppa ja rannassa makasiini, jossa suolattiin silakkaa. Silakka kuljetettiin eri puolille Suomea tynnyreissä, joita myös tehtiin Merimaan laiturin makasiinissa.. Ympäristön asukkaat kävivät ostamassa kaupasta siirtomaatavaroiksi kutsuttuja elintarvikkeita. Merimaan laivat toivat kauppaan tavaraa, jota siihen aikaan ei ollut muuten saatavilla. Pienet laivat ja kalastajapaatit liikennöivät Merimaahan ja veivät sieltä silakkaa ympäri rannikkopaikkoja, joista sitä toimitettiin eri puolille Suomea.⁹⁴

Kertojamme on lapsena seurannut kun venekunnat joita oli lähes kaksikymmentä, toivat kalaa merimakasiiniin ja sitä toimitettiin eteenpäin. Koska hän oli vielä pieni, hämärän makasiinin työnteko ei kiinnostanut niin paljon, vaan kalanpoikasten seurailu rantalaiturilta oli paljon kiinnostavampaa. Rannan, meren ja kalan ainutlaatuinen tuoksu on jäänyt kirjoittajamme muistiin.

Sain oleskella laiturilla, kunhan en ollut tiellä. Meren tervan ja kalojen hajut sekoittuvat kuumina kesäpäivinä vahvaksi ja erikoiseksi tuoksuksi, jota en ole lapsuuskesieni jälkeen saanut kokea. Muutaman vuoden kuluttua toiminta alkoi hiipua, kun silkkaa hienommat tuotteet valtasivat markkinat.

⁹⁴ Selkämeren kertomukset 064

Kertojamme muistelee kuinka hän pääsi jo lapsena veneeseen soutajaksi, kun Merimaan Aino tarvitsi apulaista verkon ja katiskan nosto matkoilleen. Hän oli saamastaan tehtävästä salaa kovin ylpeä.

Minäkin vein usein kalaa isotädilleni, joko Merimaasta saatua tai itse Röykkysillalta onkimiani. Keväisin kylän lapsilla oli tapana käydä onkimassa sillalta käsin ja saaliiksi saimme useimmin ahvenia ja särkiä. Kala oli silloin tarpeellinen ja hyvä lisä muuten aika yksipuoliseen ruokaan jota sodan jälkeen jouduttiin olosuhteiden pakosta syömään.

Silakan laajamittainen rääkikalastus synnytti monenlaista työtä Merikarvialla. Silakat suolattiin heti rantaan päästyä kauppiaiden toimesta ja silakan suolaamoja perustettiin kaikkiaan yhdeksän kappaletta. Puupytytjä valmistettiin kala-astiateollisuudessa. Tunnetuin kala-astioiden valmistaja oli J.A. Salmen 1919 perustama astiatehdas. 1920-luvulla silakan suolaamoilla oli kausiluontoisessa silakanperkuutyössä jo ainakin 200 kyläläistä. Työ kiinnosti erityisesti naisväkeä ja sitä saapui Merikarvian ulkopuoleltakin sisämaasta.⁹⁵

Silakoiden pudistelua verkoista Ruohon rannassa Merikarvialla 1954. Kuvassa Erkki ja Liisi Ruoho sekä Heikki ja Juhani Venho. Kuva: Ritva Nevala

⁹⁵ Salmi 2010,33,34.

Kalastus oli myös koko perhekunnan työtä, kun miehet aamuyöllä saapuivat kotirantaan silakkalastin kanssa, tarvittiin silakan pudistelijoita verkoista. Pudistelu tapahtui käsiä nopein liikkein heiluttamalla, mikä sai kalat irtoamaan ja putoamaan veneen ruumaan.⁹⁶ Tässä työssä oli usein oma ja naapurinkin perhettä mukana. Sillä aikaa kun naiset puistelivat silakkaa verkoista, rääkikalastuksesta mereltä palanneet miehet lepäsivät hetken ja rannalla naiset keittivät isolla rautapadalla nuotion päällä tuoreista silakoista ja perunoista ruoaksi rantakalaa. Naisväki saattoi jo tässä vaiheessa lähteä veneellä eteenpäin kauppaamaan saalista. Verkkojen huoltamisen tarve synnytti myös verkonpaikkaajanaisten ammattikunnan, joka kulki jakkaransa kanssa talosta taloon ja korjasi kalastajien verkkoja.⁹⁷

3.3.3 Kala-apajilla Ouran vesillä

Niin niitä se oli; jotain elokuun alkupäiviä, kun Yanmar- keskimoottori kävi tasaisesti kuin ompelukone ja siivitti Meltolaistamme kauniin kesäillan kuluessa kohti ulappaa Merikarvian edustalle. Ajoimme vasten auringon tekemää siltaa kohti luodetta. Olimme jälleen kerran kalamatkalla velipoika ja minä.⁹⁸

Kalamatka Ouran vesillä on veljeksille tuttu ja omaan elämänpiiriin kuuluva paikka. Paikan tuntemus auttaa hahmottamaan minne verkot lasketaan.

..silakkaverkot ensin ulos, pohjaverkot siitä puoli kilometriä maihin päin. Ajoiverkot viedään viitisen kilometriä pohjoisemmaksi.. Olimme ottaneet mukaamme myös 300 metriä pitkän lohisiiman ja siihen tarvittavat syöttikalat pakastimesta. Aioimme uittaa sitä meressä tulevan yön, yössä joka siihen vuoden aikaan Selkämerellä vain vähän hämärtyy.

Samalla kun veljekset laskevat verkkoja ja keskittyvät kalastuspaikkojen hahmottamiseen, huomioivat he ympäristöään, säätä ja luonnonolosuhteita. He kertovat todenneensa, että kalastusalueen pohjoispäässä on vähemmän törmännyt hylkeisiin. Ouran vesillä hylkeitä on metsästetty 1900-luvun

⁹⁶ Salmi 2010, 16.

⁹⁷ Ritva Nevala, haastattelu Merikarviolla 4. 11. 2013. Haastattelu: Marjo Valli

⁹⁸ Selkämeren kertomukset 037

alkupuolelta vuoteen 1976 asti. Hylkeestä vuodesta 1909 asti maksetun tapporahan vuoksi pyynti vilkastui ja kun oli jo totuttu käymään rääkipaatiilla ulkomerellä kalassa, lähdettiin keväällä hylkeenpyyntiin vielä kaukaisemmille vesille. Pohjanlahdelle saatettiin lähteä kolmesta viiteen miehen ryhmissä. Pyyntireissuilla saatettiin viipyä kaksikin kuukautta, perheen jäädessä maihin odottamaan miehiä palaavaksi. Vene toimi tukikohtana josta lähdettiin pyyntimatkalle ruuhan kanssa. Metsästäjät saivat hyvää lisäravintoa aterioihinsa pyydystämästään hylkeen lihasta.⁹⁹

Merikarvialla hylkeenpyytäjistä tuli sankareita joiden rohkeutta kovin ihailtiin ja kokoonnuttiin kuulemaan juttuja kaukomerellä suoritetusta pyynnistä. Tunnettu hylkeenpyytäjä oli Vihtori Siren, joka pyydysti hylkeitä Ouran vesillä. Arvo Salon 2002 kirjoittamassa Oura- oopperassa hän on keskeinen hahmo. Hylkeenpyytäjien jännittävä elämä on synnyttänyt monia tarinoita joita vieläkin kerrotaan Merikarvialla. Heistä tuli ihailtuja sankareita joiden tarinoita talvi-iltoina kokoonnuttiin kuulemaan. Kerronnalla viihdytettiin toisia ja vaivalloiseen hylkeenpyyntiin liittyvä taikauskokin esiintyi uskomuksina, ettei saalista saanut kehua, eikä sitä näytetty vieraille jottei metsästysonni katoaisi.¹⁰⁰ Hylkeestä hyödynnettiin niin rasva, liha kuin verikin. Hylkeen veren uskottiin antavan erityisen paljon voimaa ja siitä valmistettiin veriruokia. Nahasta valmistettiin laukkuja, kukkaroita, jalkineita ja käsineitä. Merikarvialla kulki turkiskauppiaita kaukaakin Etelä-Suomesta ja Virosta asti. Erityisesti kuuttien turkis oli haluttua kauppatavaraa eteenpäin.¹⁰¹

Aurinko lämmitti kuitenkin mukavasti selkääni ja tuijottelin aavalle silmiäni etsiessä kaukaa mereltä jotain kiintopistettä mitä seurata.. Kunnes yht`äkkiä kuului vaimea solahdus. Eikö mitä, noin 20 metrin päässä minusta nousee uimalakki ylös. Se tuijottaa minua koiranpäällään ja nousee yhä ylemmäs lähes metrin korkeuteen. On siinä rintakuva, ajattelin. Nyt kun olisi kivääri, tulisi tuosta saapasrasvaa koko suvulle. Hylje alkaa puistella minulle päätään aivan kuin arvaisi, mitä ajattelen. Samassa muistan lohisiiman ja hyljekin katoaa..

⁹⁹ Salmi 2010,26.

¹⁰⁰ Salmi 2010, 29.

¹⁰¹ Salmi 2010, 29.

Kalastajamme nauttii samalla meren rauhoittavasta ja avarasta tunnelmasta ja kerronnassa on vahvasti odotus läsnä, kun hän katselee horisonttiin kauas merelle. Samassa hylkeen ilmestyminen näköpiiriin muuttaa koko tunnelman ja kerronnan. Kirjoittajamme muistelee kuinka hylje oli jo ehtinyt tuhota osan koukuista syötteineen. Ympäristöministeriö ei saa häneltä kalastajalta kiitosta. Hyljekantojen väheneminen johti harmaahylkeen täysrauhottamiseen vuonna 1982 jonka seurauksena kanta on taas vahvistunut ja kalastajat joutuvat kärsimään vahinkoa, kun hylkeet rikkovat verkkoja ja syövät kaloja ja karkottavat niitä kala-apajilta ¹⁰².

PushUp-rysä tuli tutuksi parkissaan Krookan satamassa. Ensimmäinen koerysä nähtiin rannassa jo2000-luvun alussa. Nyt niitä oli oltava jokaisella ammatikseen kalastavalla, jos haluaa Ahdin antimien säilyvän ehyinä. Muuten saattaa jäljellä olla vain ruotoja ja päitä. ¹⁰³

Enää eivät rääkkipaatit valkoiseksi levitettyine purjeineen odota Krookan rannassa merelle lähtöä. Silakan kalastus alkoi sodan jälkeen hiipua kysynnän ja menekin laskiessa. Elintason nousun myötä suolasilakan tilalle tulivat uudet elintarvikkeet. Kalastustavat ovat muuttuneet, mutta myös merellinen ympäristö rehevöitymisineen on muuttunut. Pyyntirajoitukset ja saastuminen ovat vaikeuttaneet kalastusta entisestään. Ammatikseen kalastavia oli Merikarvialla 1960-luvulla noin 90 päätoimista kalastajaa, mutta nykyään on vain parikymmentä kalastajaa. ¹⁰⁴

Merikarvian rantamaisemassa voi aistia historiallisen ajan vanhoissa rantahuoneissa ja suolaamoissa. Verkonkuivaus vapeitakin on vielä jäljellä. Maisema on kuitenkin muuttunut, vaikka kalasavustamo on vielä paikallaan, niin kalaliikkeet ovat melkein tyystin kadonneet ja Krookka on suurelta osin muuttunut jo vapaa-ajan asuntoalueeksi. ¹⁰⁵

¹⁰² Salmi 2010, 27.

¹⁰³ Selkämeren kertomukset 144

¹⁰⁴ Lehto 2011, 24,25.

¹⁰⁵ Lehto 2011, 24.

3.3.4 Kalastamassa Ouraluodolla

Elettiin 50-60-lukujen vaihdetta. Olin jotain 8-10 vuotta vanha ja pääsin silloin tällöin enolleni verkonsoutumieheksi ja matka suuntautui aina Ouran saaristoon. Tuolloin Ourassa oli useampikin kalastajakämppä joihin voi majoittua jos tilaa oli. Tällä kertaa laskettuamme verkot useampaan paikkaan saaristoon, lähinnä ahventen pyyntiin, poikkesimme luotsiasemalle.¹⁰⁶

Ouraluotoon rakennettiin luotsitupa v.1851. Suomi oli tuolloin Venäjän vallan alla ja Aleksanteri 1. oli hyväksynyt ensimmäisen luotsilaitosasetuksen jo vuonna 1812. Luotsipäällikkö vastasi luotsilaitoksen toiminnasta ja teki tarkastusmatkoja saaristoon. Luotsipäällismiehet, luotsivanhimmat ja luotsit toimivat hänen alaisinaan. Ouraluodon luotsitupa kuului Vaasan luotsipiiriin. Meriliikenne vilkastui huomattavasti, kun kaupankäynti elpyi 1800-luvun puolivälin jälkeen. Venäläistämiskauden aikana v.1912 Luotsitupa siirrettiin hallinnollisesti Venäjän meriministeriön alaisuuteen. Silloin rakennettiin saarelle korkea ryssäntorni vartiointia varten, jossa tehtävässä se toimikin kolmekymmentä vuotta. Venäläisten lähdettyä luodolta torni purettiin.¹⁰⁷

Merenkulku Suomessa kehittyi voimakkaasti 1920-luvulla ja purjealukset hävisivät vähitellen ja suuremmat alukset oli ohjattava syvemmille väylille. Kieltolain astuttua voimaan 1919 ulkomaiset pirtulaivat jäivät ankkuriin neljän merimailin päähän Ouran luotsituvalta ja öiseen aikaan alkoi liikenne, jota luotsiasemalta käsin valvottiin.¹⁰⁸

Uusi kaksikerroksinen luotsiasema rakennettiin v.1937. Sota-aikana Ouraluodolla päivysti jopa seitsemän luotsia. Saarella oli myös sotilaita ja lisäksi Lottia, jotka huolehtivat työväen muonituksesta. Sota-ajan jälkeen luotsien pätevyysvaatimuksia tiukennettiin ja ammattia ei enää voinut siirtää isältä pojalle. Lopulliseksi vaatimukseksi tuli merikapteenin lupakirja.¹⁰⁹

Luotsit tulivat jo varhain keväällä jäiden kantaessa Ouraluodolle. Ensimmäiseksi piti valmistaa reimarit ja ne vietiin viittaveneillä oikeille

¹⁰⁶ Selkämeren kertomukset 091

¹⁰⁷ Nyysönen 2001,14.

¹⁰⁸ Nyysönen 2001,16, 18.

¹⁰⁹ Nyysönen 2001, 19 -20.

paikoilleen mereen. Työvälineitä ja reimareita säilytettiin kasarmissa ja siellä usein myös keitettiin kalasoppaa. Vapaa-aikana kalastettiin ja kesäisin luotsien perheetkin tulivat mukaan ja asuivat luodolla. Vanhan luotsiaseman aikaan laivoja tähystettiin laiturin puoleiselta suurelta kiveiltä. Kun kalastajat ja muutkin merellä kulkijat toisinaan poikkesivat luodolla, saivat he aina ystävällisen vastaanoton luotseilta ja tarvittaessa yösjankin.¹¹⁰

Kertojamme varhaisimmat kalastusmuistot ovat syntyneet jo poikasena kun hän pääsi enonsa verkonsoutumieheksi Ouran saaristossa kalastaessa. Yhteiset reissut ja yöpyminen saariston kalastajakämpissä ovat jättäneet häneen lähtemättömän muiston. Eräs vierailu luotsiasemalla ja luotsien ystävällisyys on jäänyt erityisesti mieleen. Kaunis tunnelmallinen ilta meren rannalla, savusaunaan pääseminen ja yöpyminen luotsiasemalla toivat erityistä hohtoa tähän kalastusmatkaan.

Ouraluodolla oli ympärivuorokautinen päivystys, tornissa luotsi odotti laivoja saapuvaksi Merikarvialle. Jäimme päivystäjän juttusille ja saimme kutsun saunaan, luotsiasemalla oli savusauna mikä oli minulle uusi ja ihmeellinen kokemus. Ilta oli tosi kaunis ja tyyni, vietimme yönkin vielä aseman tornissa niin onko ihme jos sain ”selkämeritartunnan jo poikasena”.

Kalastus Ouran vesillä on ollut sekä ammattimaista, että suosittu vapaa-ajan harrastus. Kalastettiin omiksi tarpeiksi, laskettiin verkkoja useampaan paikkaan saaristoon ja kuljettiin veneillä kalastuskavereiden kanssa saaresta toiseen. Jos omaa autoa ei vielä 1950- 60- luvulla ollut, kuljettiin Merikarvialle linja-autolla tai vaikkapa moottoripyörällä, jos sellaisen sattui omistamaan. Rannassa venepaikalla odottavalla veneellä päästiin sitten merelle kalastamaan.

Luotsi Eero Tuuli muistelee Mika Nyysösen kokoamassa Ouraluodon 150-vuotishistoriikissa, kuinka jonakin keväänä kalastajat olivat saaneet paattinsa sulaan, mutta sitten olikin jäänyt satamaan asti ja kalastajat joutuivat jäämään luotsiasemalle moneksi päiväksi. He yöpyivät aseman lämpimässä yläkerroksessa kaikki luotsit ja kalastajat, melkein neljäkymmentä miestä ja

¹¹⁰ Luotsi Viljo Östermanin haastattelu, 26. 3. 2014 Merikarvia. Haastattelu: Marjo Valli.

rannassa oli sillä hetkellä parikymmentä kalastajavenettä. Aika kului mukavasti yhdessä tarinoiden.¹¹¹

Kun säät eivät sallineet merelle lähtöä, kokoontuivat kalastajat keskustelemaan mistä matalikolta oli saatu silakankutua ja kuinka syvälle rääkijata oli upotettu. Ainakin sukulaismiesten kanssa vaihdettiin pyyntihavaintoja ja kokemuksia. Toisten apu oli tarpeen hyisellä merellä kaukana ulapalla kalastaessa. Seilipaatti saattoi kaatua tai saalis olla niin suuri, että sitä oli vaikea kuljettaa. Keskusteluissa selveni myös se, missä ja miten kunkin oli sopiva kalastaa.¹¹² Joskus kertominen meni aivan kilpailuksi, kuka ehti kertoa hupaisemmin oman meri kokemuksensa. Meri on voimakas ja alati vaihtuva elementti, joka voi aina yllättää kokeneenkin kulkijansa. Kun lähdettiin ulkomerelle kalaan, vaati se hyviä varusteita ja suurta rohkeutta. Voi ajatella, että mies mieheltä kimpoillut jatkuva tarinointi ja asioiden vapaa kehittäminen (fabulaatio¹¹³) on osittain seurausta koetusta pelosta, epävarmuudesta ja kunnioituksesta merta kohtaan. Yhteisellä tarinoinnilla vahvistettiin yhteisöllisyyttä ja luotiin uskoa avomerellä selviämiseen. Kun tarinoidaan, siirrytään hetkeksi unelmoimaan hienoista saaliista ja hyvin onnistuneista kalastus – ja pyyntireissuista. Siirrytään hetkeksi arjen, työn ja vaivan yläpuolelle.

3.3.5 Oura muistin paikkana

Ouraluoto näyttäytyy avoimena ja sallivana kohtaamisen ja yhteisöllisyyden tilana ja paikkana. Eivät ainoastaan kalastajat rantautuneet sinne vaan paikka on ollut avoin kaikille merellä kulkijoille, jotka rantaan tulivat niin retkeläisille kuin muillekin veneilijöille. Kesäisin saarella pidettiin hartaustilaisuuksiakin, joihin saavuttiin täysin venelastein.¹¹⁴ Kohtaaminen erilaisessa ympäristössä meren äärellä murtaa rajoja ihmisten välillä ja auttaa näkemään ympärillä olevat ihmiset uudella tavalla.¹¹⁵ Doreen Massey puhuu paikasta sosiaalisten suhteiden, liikkeiden ja kommunikaation verkostojen erityisenä ja

¹¹¹ Nyyssönen 2001,34.

¹¹² Salmi 2010, 12.

¹¹³ fabulaatio: asioiden vapaa kehittäminen ja yhdistely, tarinointi

¹¹⁴ Nyyssönen 2001,32.

¹¹⁵ Ilmann 2006,111,112.

ainutlaatuisena risteys ja kohtaamispaikkana ¹¹⁶. Esteettinen suhtautumisemme ja luontokokemuksemme ovat kulttuurisidonnaisia ja muuttuvat aina ajan myötä. Arvotamme paikkaa siihen liittyvien uskomusten, kokemusten ja sosiaalisten kontekstien perusteella. Vapaa-ajan paikkoihin liittyy erilaisia viihtymisen tunteita kuin työpaikkaan. Tunteemme ja käsityksemme paikasta ovat omien mielikuviemme sekä yksityisen, että kollektiivisen mielikuvien tuottamaa. Ihmiset itse luovat ja tuottavat paikkaan liittyvän identiteetin. ¹¹⁷

Ouraluodolla työskennelleet luotsit toivat yleensä perheensä kesällä mukanaan saarelle. Eero Tuulen tytär kertoi haastattelussa, kuinka joka perheellä oli omat paikat asemalla missä asuttiin. ¹¹⁸ Päivät kuluivat toisten lasten kanssa leikkien ja uiden. Luotsi Viljo Östermann kertoi puolestaan kuinka hän kalasteli vapaa-aikoinaan ja se oli hänelle hyvin mieluisa harrastus ja sillä saatiin kalaa ruokapöytään. ¹¹⁹

Sota-ajan jälkeen v.1946 luotsien pätevyysvaatimuksia tiukennettiin ja ammattia ei enää voinut siirtää isältä pojalle. Lopulliseksi vaatimukseksi tuli merikapteenin lupakirja. Ensimmäisen kunnallisen sataman aloitettua toimintansa Merikarvialla v. 1961, ulkomaanliikenne kasvoi räjähdysmäisesti ja alukset suurenivat ja nopeutuivat. Tänä vuonna Merikarvian satamassa kävi 114 ulkomaan liikenteessä olevaa alusta. Neljä Ouraluodon luotsia Viljo Österman, Yrjö Leutonen, Eero Tuuli ja Antti Kallava hoitivat laivojen sisään- ja ulosluotsauksen. 1960-luvulla ulkomaankaupan määrä kasvoi ennätyksellisen suureksi ja laivaliikenteessä otettiin käyttöön yhä suurempia ja nopeampia aluksia. Niinpä pieniä luotsiasemia jouduttiin sulkemaan ja 30.6.1968 suljettiin Ouraluodon luotsiasema ja kolme luotsia siirrettiin Mäntyluotoon. Vuonna 1969 luotsiasema luovutettiin Merivartioston käyttöön ja Saaristomeren merenkulkupiirin hallintaan vuodesta 1990. Ouraluoto siirtyi Merikarvian kunnan omistukseen v.2000, sitä ennen v.1999 Merivartiosto oli siirretty Porin Kalloon. ¹²⁰

¹¹⁶ Massey 2008, 29.

¹¹⁷ af Forselles –Riskä 2006, 222.

¹¹⁸ Sirpa Lehtosen haastattelu Porissa 28. 7. 2014. Haastattelu: Marjo Valli.

¹¹⁹ Viljo Östermanin haastattelu Merikarvialla 26. 3. 2014. Haastattelu: Marjo Valli.

¹²⁰ Nyssönen 2001,20,21,27.

Kulttuuriperintö syntyy prosessina ja tapahtumasarjana joka on saanut alkunsa kokemuksista, muistamisesta ja ymmärtämisestä. Sen merkitykset eivät koskaan ole valmiita vaan ne ovat aina muutettavissa ja keskustelualaisia ja uudistuvia ¹²¹. Yhteiseksi muodostunut kulttuuriperintö auttaa yksilöitä ja yhteisöjä muistelemaan ja ymmärtämään menneitä tapahtumia. Anna Sivula tuo esiin Pierre Noran 1980-luvulla luoman käsitteen, *muistin paikan*. Muistin paikkana aineellinen tai aineeton kulttuuriperintö saa aseman, joka vahvistaa yhteisön yhteenkuuluvuutta ja yksilön identiteettiä oman historian tuntemisen ja muistelemisen kautta. ¹²²

Nykyään Ouraluotoa on kehitetty vapaa-ajan virkistyksen ja retkeilyn tarpeisiin, niin omille kuntalaisille kuin matkailijoillekin. Meri- ja kalastusretket saareen, siellä luotsiasemalla tai ryssäkasarmissa yöpyminen, tyrninpoiminta tai muun tilaisuuden viettäminen merellisessä maisemissa on mahdollista kenelle tahansa. Merikarvian meriluontoon ja merelliseen kulttuuriperintöön pääsee tutustumaan Ouraluodolla. ¹²³

3.3.6 Kalastajaperheiden elämää Luvialla

Luvian Maarounoorissa, kolmen kalastajaperheen yhdyskunnassa odoteltiin juhannusta 1960-luvun alkupuolella helteisessä säässä arkisia askareita toimitellen. Yhteen kalastajaperheen pirttiin oli luvattu aatoksi rukoilevaisseurat, niinpä väki seurasi osittain jännittyneenäkin sääennustuksia viritellessään istuinpenkkejä sekä tupaan, että ulos pihamaalle.

Aattoiltana lännen taivas värjäytyi punaisen ja violetin väreihin, mutta sääennuste lupaili helteisen sään jatkuvan, ainoastaan Suomenlahdelle annettiin varoitus navakasta luoteistuulesta.

Mutta yöllä taivas repesi. Maarounoorissa herättiin aamuyöstä länsi-luodetuulen ujellukseen ja ryskeeseen. Myrskytuuli kaatoi puita pihapiiristä, sähköt hävisivät, puhelin mykistyi. Kylmäpihlajan sääasemalla tuulimittari

¹²¹ Smith 2006,47, 48.

¹²² Sivula 2013, 164.

¹²³ Salmi 2010, 80.

värisi 12 beaufortin tuntumassa. Puuskissa tuuli puhalsi siis noin 25 sekuntimetrin nopeudella.

Miehet ryntäsivät rantaan tarkistamaan paattien kiinnityksiä. Piiskaava sade sekoittui sumuna aaltojen harjoilta lentävään meriveteen. Vesi huuhteli laitureitten kansia ja näkyvyys merellä oli lähes olematon. Lämpötila oli pudonnut helteisestä hyiseksi.¹²⁴

Kertojamme kuvaa, kuinka olosuhteet meren rannalla saaristossa saattavat muuttua todella nopeasti. Eletään luonnon armoilla ja haavereitakin voi sattua.

Isokallokarin läheiseltä kiviriutalta jonkun silmään otti kivien päällä kieppuva paatti. Oliko se ajautunut sinne omin päin, vai oliko paatissa ehkä joku todellisessa hengenhädässä tai jo kuollut, paleltunut tai hukkunut?

Miehet tekevät nopean päätöksen ja lähtevät myrskyn sekaan tarkistamaan tilanteen. Pelastajat valitsivat alleen uusimman ja helpoimmin käsiteltävän paatin jossa turvaa antoi yksipytyinen Wikström. Kertojamme ei kinuamisesta huolimatta päässyt mukaan, vaan hänet kouluikäisenä pojankloppina jätettiin tylysti maihin. Kalastajat ovat tottuneet omassa luontosuhteessaan siihen, että meri on välillä armoton ja kylmä, mutta tällainen myräkki lähivesillä merkitsi henkensä kaupalla lähtemistä.

Kallokarin fäärtillä tuuli nosti niin kovan aallokon, että meri kivikkojen lähellä avasi itseään eli aaltojen välissä merenpohja tuli näkyviin. Jos sellaiseen monttuun osui, tuli pelastajista silmänräpäyksessä pelastettavia.

Ruhjoutuneessa paatissa retkotti yläkroppa puolittain föörtääkin päällä tajuton mies.

Lähiseudun asukkaaksi tunnistettu mies saadaan pelastettua mantereelle, mutta maantie oli tukossa kaatuneista puista ja venekuljetusta ei voitu ajatella, joten tajuton viedään puolilämpimään saunaan virkoamaan. Kun tie saadaan auki alkavat juhannusvieraatkin saapua. Kertojamme pestataan vahtimaan pelastettua, joka vähitellen virkoakin.

¹²⁴Selkämeren kertomukset 059

Kertojamme lapsuuskokemuksesta heijastuu kalastajaperheiden yhteisöllisyys ja toinen toisensa auttaminen. Ketään ei jätetä, vaan yhdessä toimitaan heikommankin hyväksi. Meri on todettu armolliseksi, mutta myös armottomaksi kumppaniksi ja paikaksi, siksi on parasta toimia yhdessä. Ensimmäisenä arki-aamuna päästään katsomaan, miten pyydyksille on käynyt.

Silakkarysistä ei ollut jäljellä kuin pieni riekale aitaverkkoa kietoutuneena maatopparin eli maa-ankkurin köyteen. Pyydysten muut osat eli siivet ja perät olivat häipyneet tyystin toppariköysineen, kannatusleileineen ja polikoineen päivineen. Samanlaisen täystuhon olivat kokeneet lohirsät ja pari uudehkoista verkoista viritettyä siikapesää.

Yksi myrsky saattaa muuttaa kaikki suunnitelmat. Kalastaja liikkuu merellä meren ehdoilla ja elinkeinona meri on oikukas elannon antaja.

Toimeentulon kulmakivet olivat tuhoutuneet eikä uusia ollut varaa hankkia. Huoli ja murhe paistoi kaikkien kasvoista... Isä löysi rantasuulin ylisiltä pari jo hylättyä siikaverkon rääsyä, jotka hätäisesti kursittiin laskukuntoon. Alakuloisina putkuteltiin Pietarin ulkoreunalle Kaakonhännän siikavasalle. Jospa edes ruokakalat saataisiin.

Meri oli myrskyn jäljiltä aivan sekaisin, mutta pinnan alla muhi yllätys.

Vasta kun aloimme kiinnittää ensimmäistä kulmatopparia, tajusimme mistä oikein oli kysymys. 12 metriä syvä verkko oli siikoja täynnä. Niitä oli vierä vieressä, yhtenä köytenä nostipa verkon liinaa mihin suuntaan tahansa. Meri oli siis aivan puuronaan siikaa.

Kalasaalis oli niin valtava, että siikaa saatiin lappaa ja kahmia verkkojen avulla paatin pohjalle. Välillä saalista käytiin myymässä eteenpäin ja taas palattiin veneellä apajille. Koska siikapuuroa riitti viikonpäivät kyhättiin toinenkin siikapesä Maskalin saaren takarannalle. Kalaa tuli markkinoille poikkeuksellisen suuret määrät ainakin Luvian ja Porin edustalla. Vaikka hinta putosi, saivat Maarnourin kalastajat rahaa uusiinkin pyydyksiin ja toimeentulo oli taattu seuraavana talvena.

Meri antaa ja meri ottaa, on tullut kalastajan kokemusmaailmassa tutuksi. Voimakas yhteys ja vuorovaikutus luonnon kanssa saa kuitenkin kalastajan sietämään epävarmuutta, tottumaan siihen, ja myös kaipaamaan sitä, elävää elementtiä, merta. Kalastajalle meri ja luonto näyttäytyy paikkoina, paikkoina pinnan alla ja maalla.¹²⁵ Kalastajaperheissä kaikille riitti töitä, nuorukaiset saattoivat jo 16-vuotiaana olla niin vahvoja, että kykenivät toimimaan kalastuksen apumiehinä. Naisväelle varsinaista kalastusta pidettiin liian raskaana, mutta heillekin riitti kalojen pudistelua verkoista, kalojen markkinointia ja myymistä eteenpäin, sekä verkkojen kutomista ja paikkaamista. Monilapsisesta perheestä, joissa oli paljon aikuistuvia lapsia, saatettiin käydä kalastamassa kolmellakin venekunnalla.¹²⁶ Kalastajan työ on itsenäistä ja hänen vahva ammatti-identiteettinsä muodostuu kokemuksestansa osana yhteiskunnan perustuvanlaatuista ruoan hankintaa ja tuottamista sekä ylisukupolviseen ammatti-identiteettiin.¹²⁷

3.3.7 Ensimmäinen räähkimatkani

Kotini sijaitsi Luvian Lankoorin niemellä, aavan ja ajattoman Selkämeren rannalla. Isäni ja setäni olivat pienviljelijöitä. He kalastivat kaiken maataloudesta heltiävän ajan.

Elettiin elokuun lopun aikoja vuonna 1949. Minun 12-vuoden ikäisen pojan, halu päästä miesten mukana räähkiverkoille kasvoi päivä päivältä. Vihdoin uskalsin pyytää isältä päästä mukaan. Isä lupasi.¹²⁸

Sukupolvelta toiselle siirtyvä perinne päästä merelle ensimmäistä kertaa miesten mukaan toteutuu kirjoittajamme elämässä. Pojan unelmien kalastusmatka on piirtynyt syvälle muistoihin pieniä yksityiskohtia myöden. Liikkuminen merellä veneessä mahdollistaa esteettisiä kokemuksia, mutta merellä olo vaatii myös taitoja joita on opeteltava, jotka siirtyvät kokemuksen kautta eteenpäin nuoremmille.

¹²⁵ Hankonen 2010,85.

¹²⁶ Salmi 2010, 16.

¹²⁷ Hankonen 2010,56.

¹²⁸ Selkämeren kertomukset 128

Kun nuori oppii tuntemaan oman elinympäristönsä ja saa olla osallisena kalastuksessa ja merellä liikkumisessa, hän kiinnittyy omaan kotiseutuunsa ja sen paikkoihin. Omat juuret tulevat tutuksi ja tärkeiksi. Muistot omista elämänpiiriin kuuluvista paikoista ja tiettyyn paikkaan ja yhteisöön kuulumisen tunne vahvistaa omaa turvallisuudentunnetta ja toimii elämän kantavana voimavarana elämässä myöhemmin.¹²⁹

Miesten kova halu päästä kokeilemaan kalaonneaan voitti taas kerran. Reppuihin laitettiin ruisleipiä, paistettuja silakoita, keitetyjä kananmunia, läskinpala, voirasia ja maitopulloja. Sitten kiiruhdettiin kalarantaan. Moottoripaatti pantiin lähtökuntoon. Kannoimme kymmeniä silakkaverkkoja paattiin. Lisäksi köysiä, keksejä, läkkäreitä eli pieniä kannatintynnyreitä ja paljon porhoja eli verkkojen alapauloihin tulevia pieniä painokiviä.

Huolellinen varustelu merelle lähtiessä ja odottava, jännittävä tunnelma ovat jääneet pojan mieleen tarkasti.

Kohta paatin kokka näytti kohti Selkämerta. Isäni ohjasi paattia ja setäni laittoi painokiviä verkkojen alapaulojen narulenkkeihin. Minä avustin setää. Matka kotirannasta ulkoluodoille kesti tunnin. Lännen naulojen luokse päästyämme isä suuntasi paatin kohti ulkomerta.

Yhteistyössä matka merelle jatkuu ja poika saa olla mukana toiminnassa. Kalastajat eivät ole liikkeellä yksin, vaan parikymmentä venekuntaa on kauempana kalastamassa. Tuuli on tyyntynyt ja mainingit keinuttavat paattia sulavasti. Seurataan, mitä muut veneet tekevät ja ryhdytään laskemaan kiivaasti verkkoja, kun huomataan muiden jo alkaneen.

Vihdoin kaikki kymmenen verkkoa olivat meressä, ja paatin ja verkkorehdon välinen köysi oli tukevasti kiinni kokkapuussa. Päivätuulen nostattamat jälkiaallot keinuttivat hiljaa meitä. Isä sytytti lyhyessä mastossa olevan öljylyhdyn.

Ennen kuin kalastajat käyvät kajuuttaan hetkeksi levähtämään ennen verkkojen nostoa, he nauttivat yhteisen aterian.

¹²⁹ Sinkkonen- Tolppi 2006,153

Miehet ottivat eväsreput esiin. Nautimme merellisen aterian. Minulle, nuorelle pojalle, maittoivat voileivät ja kananmunat. Paistetut silakat pujahtivat vatsaani. Maitopullon pohja näkyi. Vatsani pullotti. Isä ja setä juttelivat vilkkaasti ruokaillessaan. He katselivat uteliaina muiden paattien valoja. Arvioivat tulevaa silakkasaalista ja sitä tulivatko verkot laskettua oikeaan syvyyteen.

3.4 Veneilyä Selkämeren aalloilla

Purjehdus on ihanaa! Istumme käsi kädessä veneessä, joka purjehtii auringonlaskua kohti. Aurinko lämmittää ja hikoilen uimapuvussani.. Valkoiset purjeet lepattavat kevyessä tuulussa, taivas on lemmikin sininen ja laineet keinuttavat venettä kuin äiti kehossa uinuvaa lasta..¹³⁰

Vene on merellä liikkuva paikka, työväline, mahdollisuus esteettiseen meren kokemiseen ja suoja ja turva siellä liikuttaessa. Purjehtijalle se on paikka jossa voi kokea seesteisiä virkistäviä hetkiä meren äärellä, mutta se myös vaatii kokonaan itsensä fyysisesti likoon laittamista, jotta veneily sujuu turvallisesti. Hyvällä säällä purjehtiminen on miellyttävää vapaa-ajan viettoa ja siinä kilpailivat jo seilipaateillaan kalastajat Ahlaisissa ja Merikarvialla 1800 -1900 luvulla. Tuona aikana veneenrakentajat kehittivät veneitä ja parantelivat niiden ominaisuuksia. Purjehduskilpailuissa oli hyvä tilaisuus esitellä veneenrakennustaitojaan ja etsiä ostajia. Hyvillä purjehdusominaisuuksilla varustetulla veneellä ehti ensimmäiseksi parhaimmille myynti- ja markkinapaikoille.¹³¹ 1800-luvulla tunnettiin jo käsite vapaa-aika, niinpä isompiin kaupunkeihin Suomessa perustettiin purjehdusseuroja, mikä lisäsi ihmisten kiinnostusta purjehtimiseen.¹³²

Kertojamme harrastaa miehensä kanssa purjehtimista Uudenkaupungin edustalla Selkämerellä. Oma vene on heille tärkeä vapaa-ajan viettopaikka.

Nostimme purjeet Rihtniemen kärjen jälkeen. Tuulen suunta oli sopivampi, sivuvastainen, mutta aavalta mereltä Ruotsin suunnalta tulevat kylmät puuskat

¹³⁰ Selkämeren kertomukset 116

¹³¹ Salmi 2010, 23.

¹³² Purjehtiminen Suomessa [online]

saivat minut kaipaamaan pilkkihaalareita. Puuskissa tuulen nopeus oli 15 metriä sekunnissa. Kun syvältä mereltä lähteneet aallot kohtasivat rannan matalikon, syntyi ristiaallokko.

Seuraava aalto yritti taas ennätystä aallon korkeudessa ja terävyydessä, kunnes paiskautui veneemme kylkeä vasten ja heitti osan vedestä veneen kannen reunalle, josta se valui vauhdilla minua kohti. Huomasin istuvani vesilammikossa. Kovimmat iskut olivat teräviä iskuja vasten kasvoja.

Kertojamme muisteluissa purjehduksen kokonaisvaltainen kehollinen kokeminen on läsnä. Mieleen ovat painuneet ruumiin liikkeet ja tuntemukset kaikin aistein. Vauhdin ja myrskyn ollessa kovimmillaan, on huomio kokonaan veneen ja oman ruumiin liikkeessä. Ympäröivän todellisuuden huomioiminen voi olla haasteellista, mutta veneen hallinnointi kovassa vauhdissa voi olla silti esteettisesti nautinnollista.¹³³

Kun itse tartuin ohjauspinnaan, matka jatkui rattoisammin eikä mielikuvitus ehtinyt harhateille. Tiukassakaan tilanteessa ei ollut aikaa pelätä. Tein vain kaikkeni, ja kun pystyin hallitsemaan kymmenmetrisen veneen kulkua, tunsin makeata vallan tunnetta.

Meri on paikka jossa purjehtija kokee vapautta, vapaus kohdistuu vapaaseen liikkumiseen merellä paikasta toiseen. Myös paikat joiden välillä liikutaan voivat olla tavoiteltavia kauneutensa ja kiehtovuutensa kautta, mutta itse purjehtiminen voi olla niin innostavaa emotionaalisesti, että se tuottaa suurta nautintoa, niin kokonaisvaltaisia ruumiillisia elämyksiä kehossa, että niitä voidaan kutsua esteettisiksi kokemuksiksi. Sään ja tilanteen vaihtuvuudet tuovat jatkuvaa mielenkiintoa veneellä liikkumiseen. Ihmiset jotka kykenevät liikkumaan vapaasti purjehtien, pystyvät nauttimaan nykykulttuurin tarjoamasta mahdollisuudesta käyttää ympäröivää maailmaa omaksi edukseen ja nauttimaan siitä.¹³⁴

Pääsimme venekerhomme tyyneen valkamaan lähes aikataulussa. Oli kiva kehua tutuille laiturilla, miten komeasti vene oli purjehtinut kovassa tuulessa.

¹³³ Naukkarinen 2006, 68.

¹³⁴ Naukkarinen 2006, 69.

Kun vene oli kiinnitetty laituriin, oli minunkin helppo olla rohkea. Vauhdin hurma kohisi korvissani vapautuneempana..

3.4.1 Veneellä Isokariin

Kertojamme lapsuuden kesiin ovat kuuluneet perheen yhteiset veneretket joita tehtiin pienellä puisella vuonna 1965 rakennetulla kalastajaveneellä. Heillä oli tapana vanhempien kesäloman aikaan lähteä veneilemään pitempiä matkoja Suomenlahdella ja Saaristomerellä.

Saimme äidin työn kautta mahdollisuuden mökkiasumiseen Isokarilla ja lähdimme hitaasti putputtelemaan Helsingistä Selkämerta ja Isokaria kohti. Vene kulki hitaasti vain noin 8 solmua tunnissa, mutta silloin ei ollut kiire. Meri, luonto ja kesä olivat tärkeämpiä kuin kiire..

Muistan kuinka lähestyimme Isokaria ja ihailin sitä meren avaruutta minkä keskellä Selkämerta sain kokea. Olimme vanhempieni kanssa aina liikkuneet luonnossa kiikareiden kanssa ja tarkkailleet lintuja, ja muistan kuinka hämmästelin sitä merilintujen määrää taivaalla. Totta kai tunnistin sieltä riskilät ja ruokit lokkien lisäksi. Isämme kiinnitti veneen satamaan aallonmurtajan suojiin.¹³⁵

Isokarin saarella kertojamme tutustui kesänviettopaikkaan kävellessä paljain jaloin pitkin avoimia kallioita, tarkkaillen lintujen pesimätouhuja, ihaillessa tyrnipensaikkoja, ottaen aurinkoa ja uiden kylmässä merivedessä. Saaresta muodostui hänen lapsuutensa paikkakokemuksissa tärkeä paikka. Paikka jossa pääsi lähelle luontoa ja läheiseen vuorovaikutukseen meren kanssa. Hän muistelee miltä suunnaton avara meri näytti, kun sitä pääsi majakasta katsomaan ja kuinka tuuli ja aallot olivat täysin erilaisia kuin Suomenlahden tuuli ja aallot. Saaren majakassa pesi tervapääskyjä joiden elämää kirjoittajamme seurasi mielenkiinnolla. Kerran hän löysi pudonneen tervapääskyn poikasen.

Otin poikasen mukaan mökkiin ja laitoimme äidin kanssa pesuvattiin vettä jotta savet sulaisivat jalkojen ympäriltä. Saimme saven pois linnun jalkojen

¹³⁵ Selkämeren kertomukset 040

ympäriltä ja se piristyi. Koska myrsky ja tuuli oli voimakasta, en uskaltanut viedä lintua ulos kokeilemaan pystyykö se lentämään, vaan pidimme sen yön yli ja ruokimme sitä hyttysillä ja kärpäsillä.

Meren saaren rauhassa kertojamme aistit ovat herkistyneet vastaanottamaan luonnon ääniä, tuoksuja, tunnelmia ja tapahtumia. Ne ovat painuneet osaksi hänen henkilökohtaista paikkaan liittyvää muistoaan. Paikan erityisyys nousee esiin ja sen antamat muistot ovat vielä aikuisenakin voimavarana.

Se onnistui! Lintu lensi taivaalle ja lähti kaartelemaan majakan ympäristöä. Se oli herkkä hetki. Tunsin, että olin tehnyt jotain tärkeää.

Veneily itsessään Selkämerellä on jättänyt mieluisia muistoja kertojamme mieleen. Hän kokee veneen luonnollisena liikkumisen välineenä ja merellinen ympäristö on tullut hänelle tutuksi. Käynnit Isokarin saarella ovat vaikuttaneet häneen niin voimakkaasti, että hän arvelee sen vaikuttaneen omaan ammatinvalintaansaakin.

Isokarilta lähtiessämme myrskyn jälkeiset mainingit tulivat luoteesta takamyötäisinä, ja voi että vene nautti. Se tuntui ratsastavan aalloilla ja kyntävän aallonpohjassa nopeammin kuin Suomenlahden aalloilla. Meillä oli tietenkin hauskaa. Itse tykkäsin lapsena istua veneen keulassa jalat kaiteiden alta ja antaa meren kastella jalkojani. Muistan kuinka välillä tuolloin jalkani kastuivat reisiin saakka kun vene kävi oikein kunnolla aallonpohjassa.

Liikkuminen ja veneen vauhti ovat tuoneet iloa ja riemua kertojallemme merellä liikkuesssa. Venekin tuntuu kuin luotettavalta ystävältä, joka kuljettaa turvallisesti mainingeista huolimatta eteenpäin. Ympäröivä vesi ja meri ei pelota vaan tuntuu laajalta ja avaralta omaan elämään kuuluvalla paikalla. Merellinen maisema on muotoutunut ruumiin liikkeiden ja mielen konstruoimana omaksi henkilökohtaiseksi paikaksi, johon liittyy paljon muistoja ja odotuksia.¹³⁶

¹³⁶ Karjalainen 2004,55.

4 MERI OSANA IDENTITEETTIÄ

Paikkaidentiteetin muotoutumiseen vaikuttavat henkilökohtaiset kokemuksemme, käsityksemme, ja tunteemme, jotka tietystä paikasta ja paikoista olemme muodostaneet. Edellä olen tutkimuksessani tarkastellut meren merkityksiä elämyksellisyyden, kokemuksellisuuden ja elämäntavan kautta. Paikkoihin liittyvät menneisyyden tapahtumat ja tunteet muokkaavat käsityksiämme ajasta ja paikasta.

Käsityksemme siitä, kuka olen, muodostuu vähitellen ja identiteettimme vaihtelee eri kriteerien mukaan eri aikoina ja eri tilanteissa. Identiteetti on siis jatkuvassa liikkeessä ja vaihtelee koko elämämme ajan. Voimme identifioida itseämme jonkin ammatin edustajina, harrastajaryhmän jäsenenä, tietyn suvun jäsenenä ja vaikkapa tietyn maantieteellisen alueen asukkaana.¹³⁷

Lapsuuden maiseman kohtaaminen on aistimaailman kohtaamista. Samastumme ja identifioidumme omaan lapsuuden maisemaamme ja paikkaamme¹³⁸. Meren vaikutusta tarkastellessamme voimme todeta, että meri on elementti ja paikka, jonka ominaisuudet ja olomuoto kietoutuvat vahvoina muistoina kokijan minään, hänen omaksi paikakseen ja elämänsä paikoiksi. Aistein koetut hetket säilyvät muistissa, meren tuoksut, kauniit auringon laskut, myrskyävä meri, rauhallinen ja seesteinen paikka kotisaarella, veneen keinunta ja liike joka säilyy kehon muistissa, kalastuksen toimet ja rituaalit, yhdessä jaetut uinti ja luontoretket. Kun joutuu kauas kotimaisemastaan voi muistoissaan palata ja muistella sekä kaihota omaa merimaisemaansa. Kun meren äärellä koettava avaruus muuttuu kumpuileviksi metsiksi ja järviksi paikkaan on vaikea kotiutua. Eikä pelkästään fyysinen paikka ole osana paikkaidentiteettiä vaan yhteisöllisyys ja yhteiset kokemukset liittyvät myös paikkaan identifioitumiseen.¹³⁹ Doreen Massey puhuu paikasta myös kohtaamisen paikkana. Hänen mukaansa paikat rakentuvat erilaisista

¹³⁷ paikka- identiteetti [online]

¹³⁸ Granö 2004, 122.

¹³⁹ Granö 2004, 122.

sosiaalisista suhteista ja suhteiden kohtaamisesta ja niiden yhteen kuroutumisesta.¹⁴⁰

Stuart Hall määrittelee kulttuurin yhdeksi keskeisimmistä identiteetin muodostamisen, ylläpitämisen ja muuttamisen tavoista. Kyetessämme asettumaan johonkin yhteisten merkitysten, sosiaalisten ja materiaalisten, kentässä, kykenemme hahmottamaan, ”keitä me olemme” ja ” mihin me kuulumme” ja tuntemaan oman identiteettimme. Yhteiset merkitykset antavat meille tunteen kuulumisesta johonkin kulttuuriin ja luovat yhteisöllisyyden sekä tunteen yhteisestä identiteetistä.¹⁴¹

Kulttuurinen merkitysjärjestelmä voi kehittyä ja säilyä sellaistenkin ihmisten välille, jotka asuvat hyvin kaukana toisistaan olevissa paikoissa. Esimerkiksi siirtolaiset voivat pitää aktiivista yhteyttä uuden kotimaansa ja lähtömaansa suhteen. Kun tarkastellaan paikkaa identiteetin muodostumisessa, se näyttää Hallin mukaan toimivan eräänlaisena symbolina kulttuurisesta yhteenkuuluvuudesta. Se luo symbolisen eron kulttuurin ympärille ja erottaa siihen kuuluvat ulkopuolisista. Samassa paikassa eläneet ja vakituisesti asuneet, jatkavat elämäntapoja ja perinteitä ja samalla vaikuttavat oman paikallisen ja vahvan kulttuurisen identiteetin syntymiseen.¹⁴²

Stuart Hallin mukaan, kun ajattelemme kulttuuria, pyrimme hahmottamaan kulttuurin johonkin tiettyyn paikkaan. Kulttuurinen identiteettimme taustoittuu mielellään tiettyyn paikkaan ja maisemaan. Kulttuurimme on kotimme - paikka johon kuulumme, joka leimaa identiteettiämme ja johon olemme kiinnittyneet tuhansin sitein. Tietyt maisemat luovat voimakkaan kulttuurin ja kodin välisen assosiaation, samoin kuin koemme yhteenkuuluvuutta ja turvallisuutta saman yhteisen identiteetin omaavien ihmisten joukossa.¹⁴³

4.1.” Meren selässä elän”

Äitini muisteli äskettäin suvea 1965, kun ensi kertaa keinuin meren aalloilla. Olimme isäni putput-paatissa matkalla Ouran saaristoon, rakenteilla olevalle

¹⁴⁰ Massey 2008,29.

¹⁴¹ Hall 2003,85.

¹⁴² Hall 2003,92.

¹⁴³ Hall 2003, 94.

mökillemme. Minut oli tiiviisti pakattu koppaan vällyjen alle, etten vain saisi vetoa ja merivettä päälleni. Aprikoin, lieneekö meren kohina jo silloin iskostunut päähäni pysyvästi. Toinen syy rakkauteeni merimaailmaan juontuu varmasti äitini puolelta, kuin verenperintönä. Hän syntyi 87 vuotta sitten Bergholman eli täkäläisittäin Pärholman kivikkoiseen saareen Merikarvian ja nykyisen Porin rajalla. Luodon kasvattina äiti pääsi jo teini-ikäisenä veljiensä omistamaan Anna-halkokaljaasiin kokiksi ja jopa ruoriin seilaamaan Selkämeriä ja Pohjanlahtea ristiin rastiin.¹⁴⁴

Kuva: Selkämeri, Olli Junes 2014.

Meri on kuulunut kertojamme elämään jo aivan pienestä lapsesta asti. Se on muodostunut kokemusten ja aistien kautta hänen omaksi mielimaisemakseen. Yrjö Sepänmaa puhuu ”sydämen maisemasta”, se on paikka ja maisema johon olemme kasvaneet ja kiintyneet.¹⁴⁵ Lapsuuden varhaisetkin muistot, meren tuoksu ja keinunta ovat vielä tallella kokijamme muistoissa. Hän myös kokee sukunsa kautta olevansa lähellä merta, koska isoäitinsä syntymäpaikka on Bergholman saarella. Anna Sivulan mukaan *muistin maisema* hahmottuu sekä aineellisena, että aineettomana kulttuuriympäristönä. Ihmisen toiminta jättää maisemaan kerrostumia molemmista. Niiden kautta ja avulla voidaan käsillä

¹⁴⁴ Selkämeren kertomukset 143

¹⁴⁵ Sepänmaa 2006,31.

olevassa hetkessä muistella menneisyyttä ja syntyvän historiatietoisuuden kautta suunnitella tulevaa.¹⁴⁶

Iän karttuessa ovat upean Selkämeremme ja oman kotisaaristomme esteettiset puolet tulleet tärkeämmiksi. Enää en mieti sinne hiljaa puksutellessani, että mistähän ne pulskimmat heinurit aamulla löytyvät tai mitenkähän pääsisi kulkemaan hieman nopeemmin.

Aikaa on ihailta meren selällä, miten maapallon pyöreiden voi todeta kaareutuvasta horisontista ja kuinka luodot ”kummaavat” eli kangastuksina nousevat taivaalle alassuvin.

Kummaaminen tarkoittaa merikarvialaisittain kangastusta joka syntyy kuumana ja tyynenä kesäpäivänä ja näyttää aivan kuin saaret ja karit leijuisivat ilmassa. Elina Luotosen mukaan Ouran saariston maisema voi kummata muutenkin, kuin näköaistin avulla. Hän hahmottaa maisemalle kokonaisuutena muita kuin silmin havaittavia ulottuvuuksia, kulttuurisia merkityksiä ja kulttuurisia kerrostumia. Yhtenä kulttuurisen maiseman piirteenä erottuu Ouran saariston arvostus, joka merkitsee luontoarvojen säilyttämistä ja vapaa-ajankalastuksen ja meriluonnon virkistyskäytön alueena säilymistä. Saaristo on luokiteltu Satakunnan seutukaavassa kokonaan suojelualueeksi ja Oura myös arvotetaan maaston muodoiltaan ja kasvillisuudeltaan maisemallisesti merkittäväksi kokonaisuudeksi.¹⁴⁷

Merikarvialais-mallisella puupaatilla ja Bernhard-koneella pääsee puolessatoista tunnissa perille ja siinä sivussa on aikaa silmäillä luontoa ja nauttia merellisistä näkymistä ja aistihavainnoista.¹⁴⁸

Vene on tärkeä osa merellä kulkijan identiteettiä. Veneenrakennustaidot ovat olleet suuressa arvossa kalastajien keskuudessa ja 1900-luvun alkuun asti he tekivät veneensä itse. Merikarvialaiset saivat veneenrakennusoppia Ahlaisten Talloorasta 1800-luvun loppupuolella. Juho Kustaa Westerlund ja hänen poikansa Kustaa Westerlund kehittivät veneiden ominaisuuksia ja tekivät huomattavia uudistuksia veneen rakenteisiin. Alun vastustuksesta huolimatta

¹⁴⁶ Sivula 2013, 164.

¹⁴⁷ Luotonen 2006, 213, 214.

¹⁴⁸ Selkämeren kertomukset 143

kalastajat vähitellen totesivat, että uudistukset tekivät veneestä erinomaisen. Rääkkipaattien tarve oli suuri 1910-luvulla ja konevoiman tultua yleisesti käyttöön, vuonna 1926 olivat jo melkein kaikki kalastajat vaihtaneet seilipaatin moottorikäyttöiseen veneeseen. Vähitellen merikarvialaisesta kalastuspaatista tuli Ahlailaista suurempi ja siihen voitiin ottaa kalaa jopa 400 kiloa. Veneen keskellä oli suojakoppa moottorin yllä ja edessä keulakajuutta eväiden syöntiä ja lepäämistä varten. Jokainen vene oli yksilö ja löysi nimensä useimmiten tekijän sille antaman muodon mukaan.¹⁴⁹

Oma vene, olipa se sitten kalastus tai purjeverene ja taito hallita tätä liikkuvaa omaa paikkaa merellä antaa itseluottamusta ja osoittaa sosiaalista statusta ja sijaintia yhteisössä. Se kertoo varallisuudesta ja antaa vapautta liikkua merellä oman harrastuneisuuden tai arvomaailman mukaan.¹⁵⁰

4.2 Kalastajan identiteetti

*Kerran oli ollut sekin päivä kun isä löi saaret ja vedet käteen. Kalastajan pojalle ei suotu ammatinvalinnan vaikeuksia. Mitään ei ollut alun alkaen kirjoihin kirjailtu, mutta kun vanhin veli hukkui oman rannan jäihin, seuraava sotaan ja kolmas nälkään perunapellon pieleen jäi nuorimmalle muutakin kuin perkuuveitset.*¹⁵¹

Kalastajan ja luotsin ammatit periytyivät sukupolvelta toiselle. Elämäntapa opittiin jo lapsena ja oli niin vahva osa luonnollista identiteettiä, että se siirtyi seuraavalle sukupolvelle. Kalastajan luontosuhteessa meri on työpaikka, mutta myös kotipaikka ja maisema, oman elämän paikka. Kalastajan työ merellä oli raskasta ja arvaamatonta, joten heitä arvostettiin ja kunnioitettiin elinkeinon harjoittajina. Vaikka jotkut kalastajat uudistivat omaa työalaansa kokeilemalla uusia pyyntimenetelmiä ja käytäntöjä, taloudellisen edun tavoittelu ei saanut olla näkyvästi esillä. Kalastajille tärkeää on vielä nykyäänkin omaan

¹⁴⁹ Salmi 2010, 23, 24.

¹⁵⁰ Naukkarinen 2006, 75.

¹⁵¹ Selkämeren kertomukset 147

identiteettiin liittyvän perinteisen, ulkonaisesti vaatimattoman ja sosiaalisesti oman ryhmän mukaisen elämäntavan noudattaminen.¹⁵²

Seuraavassa kertomuksessa veljekset ovat lähteneet kalastamaan Rauman Pyhämaan edustalle.

Hämmästykseni oli melkoinen mennessäni rantakiville huuhtelemaan vanhat porot kahvipannusta. Mereen jättämämme moottorivene oli kokonaan kuivalla maalla. Veden pinta oli laskenut 15 minuutin aikana arviolta 20- 30 cm. Takaa Ruotsin suunnasta lähestyi valtava tumma seinämä. Samalla kaikki muuttui. Myrsky iski heti täydellä voimalla.¹⁵³

Veljekset päättävät lähteä myrskyssä näkyvän apua tarvitsevan nauticatin avuksi, mutta joutuvat itse merellä veneensä kanssa aaltojen vuoristorataan, joka heittää heidät paikallisen ammattikalastajan poukamaan.

Taloon näytti tulevan puhelinlinja, joten kotiväki saisi tiedon selviytymisestämme. Asia ei kuitenkaan ollut niin yksinkertainen. Ison tuvan päässä oli katettu ruokapöytä. Isäntä istui yksin ruokapöydässä, emäntä seisoi hellan vieressä valmiina palvelemaan ja kaksi viidentoista vuoden kummankin puolen olevaa poikaa istui rinnakkain seinän vierustalla olevalla rahilla. Isäntä vastasi hyvän päivän toivotukseemme, jatkaen kuitenkin enempää kyselemättä ruokailua. Istuimme oven vieressä olevalle rahille ihmetellen tuvassa vallitsevaa hiljaisuutta. Vaatteistamme lattialle valuva vesi ehti laajeta jo neliön mittoihin ennen kuin isäntä lopetti ruokailunsa, nuoli ja työnsi ainoana atrimena toimineen ison puukon vyöllä roikkuvaan tuppeen. ”Kenenkäs vesillä pojat olivat?” oli juhlanan ruokailun päättänyt kysymys.¹⁵⁴

Kun selvisi, että pojat eivät olleet käyneet hänen kalavesillään, tunnelma tuvassa hieman vapautui ja veljekset saivat soittaa hakijan kotoansa. Kalastajakin myönsi, ettei ollut nähnyt kovempaa myrskyä ja arveli, ettei hänen näkemänsä pieni purjevene, jossa oli kaksi miestä, ole palannut, eikä taida palatakkaan. Tuvassa vallinneesta tunnelmasta heijastui kalastajan

¹⁵² Hankonen 2010,83.

¹⁵³ Selkämeren kertomukset 054

¹⁵⁴ Selkämeren kertomukset 054

omanarvontunto, itsenäisyys ja omien meressä olevien kalastuspaikkojen hallinta ja nautintaoikeus.

Yleinen yhteiskunnallinen muutos, kuten tekninen kehitys ja torpparien vapauttaminen, 1800-luvun puolivälissä, vaikutti ammattikalastajuuden syntyyn. Pohjois-Satakunnan alueella kehitys johtui monien olosuhdetekijöiden kohtaamisesta. Ensimmäinen maailmansota (1914 -1918) synnytti valtavan elintarvikekriisin, joka vaikutti välillisesti kalastaja-ammattikunnan muodostumiseen ja ammattikunnan arvostuksen nousuun. Kun venemoottorit otettiin käyttöön ja silakan suolaamot helpottivat kalan käsittelyä, merkitsi se myös silakan ajoverkkopyynnin yleistymistä.¹⁵⁵

Maaseudun tilattomat siirtyivät rannikolle perustettujen sahojen tai veneveistämöiden työntekijöiksi ja monet heistä alkoivat myös kalastaa. Rääkikalastus houkutteli, koska se tuotti hyviä silakkasaaliita ympäri vuoden ja monet vakituisesti kalastavat tarvitsivat kesäaikaan apuvoimaa. Silakankalastus alkoi tuottamaan hyviä ansioita 1900-luvun alussa, ja monet apumiehetkin pystyivät ostamaan verkon ja useampiakin. Kun moottorit alkoivat yleistyä silakkaveneissä, uskaltauduttiin syyspimeälläkin kauas ulkomerelle. Ajoverkkokalastuksen levittyä 1900-luvun vaihteessa koko rannikolle, Merikarviasta ja Ahlaisista oli kehittynyt silakan avomeripyynnin keskus. Vaikean elintarvikepulan aikana silakka piti ihmiset hengissä. Osa mäkitypalaisista lähti siirtolaisiksi vieraalle maalle, koska matkalipun hinnalla ei saanut ostettua edes silakkaverkkoa. Vaikka valtaosa heistä jäi Pohjois-Amerikkaan, osa palasi ja ansaitsemillaan rahoilla osti verkon ja ryhtyi kalastajiksi.¹⁵⁶

Kalastusseurojen ja neuvonnan lisääntyminen lisäsi kalastajien yhteisöllisyyttä ja yhteistyötä. Parempien tulojen toivossa kehitettiin silakan suolaus ja käsittelytapoja. Suolasilakan valtava kysyntä synnytti monenlaista yritystoimintaa ja kalastajat olivat muutenkin sukulaisuussuhteiden ja monenlaisen muun kanssakäymisen kautta paljon tekemisissä keskenään. Pohjois-Satakunnan kalastajat kokivat kuuluvansa työväestöön mäkitypalaisen

¹⁵⁵ Salmi 2010, 28.

¹⁵⁶ Salmi 2010, 14- 16.

taustansa kautta ja pyrkivät säilyttämään vaatimattoman ja oman sosiaalisen ryhmänsä mukaisen elintavan. Tämä osaltaan hidasti kalastusammatin uudistumista ja ”yrittäjä”-henkisempiä kalastajia vähän vieroksuttiin. Silakanpyyntiin liittynyt yhteistyö synnytti kuitenkin kalastajien ja muiden siihen liittyneiden ammattialojen keskuudessa ryhmätietoisuutta. Myös kalastajien identiteettiin vielä nykyäänkin liittyvä vaatimaton elämäntapa edisti yhteenkuuluvuutta ja esti eriarvoisuutta eri sosiaaliryhmien välillä.¹⁵⁷

4.3 Peräkari kutsuu

..Muistelin silloin ensimmäistä tuloani saareen. Minulla oli treffit ja kuvittelin, että menisimme tanssimaan. Olin käynyt kampaajalla joka oli tupeerannut pitkistä hiuksista komean nutturan. Päädyimme kuitenkin hellesäässä tähän saareen josta tuleva mieheni oli kotoisin. ”Mentäiskö vähä ajelemaan?” Juhani oli kysynyt vaatimattomasti. ”Mä olen Jussi vaan ja mull on paatti tuoll yhdess poukamass.” Venematka sinetöi tulevaisuuteni. Minihameeni helmaa kainosti ylös vetäen astuin moottoriveneeseen. Merimatalla viima hajotti juhlanan kampaukseni ja veneen perällä istuvan nuorukaisen oli vaikea pidättää hymyään.¹⁵⁸

Kertojamme on elämässään kokonaan uudessa tilanteessa tutustuttuaan nuoreen mieheen jonka kanssa on alkamassa seurustelemaan. Hänen kumppaninsa ehdottaakin tytön odotuksista huolimatta ajelua merellä, ja venematka päättyy nuorukaisen kotisaareen. Jo merimatka tekee tyttöön sellaisen vaikutuksen, että hän kokee tulevaisuutensa tulleen sinetöidyksi. Matka veneessä siirtää hänet uuteen paikkaan, uuteen elämäntilanteeseen. Matkalla puhaltava tuuli purkaa hänen kampauksensa, mutta myös hänen mahdolliset ennakkoluulonsa uutta tilannetta kohtaan.

Rannassa minua vastassa oli kaksi harmaantunutta hirsiaittaa, joissa säilytettiin mm. vanhoja silakkatynnyreitä ja puuvillalangasta 50-luvulla kudottuja verkkoja. Leppeä tuuli heilutteli kymmenmetrisen riippakoivun hentoja oksia yläpuolellani, kun astelin rinteeseen minua varten niitä jätettyjä

¹⁵⁷ Salmi 2010, 28- 30.

¹⁵⁸ Selkämeren kertomukset 117

polkuja pitkin päärakennukselle. Se oli punamullalla maalattu 1800-luvulla rakennettu kalastustilan asuintalo, jonka vastamaalatut valkoiset ikkunapuitteet kutsuivat sisään.. Tiesin, että tänne tulen vielä monta kertaa, satoi tai paistoi, oli tuulta tai tyyntä – mutta en juhlavassa kampauksessa.

Yi-Fu Tuan on todennut, että paikkoihin voi ihastua ja kiintyä ensisilmäyksellä. Aistein paikassa koettu tuttuuden tunne, aivan kuin tulisi kotiin, yllättää kertojan.¹⁵⁹ Vanhat historialliset rakennukset huokuvat nähtyä elämää, valmiiksi niitetty polku viitoittaa tietä uuteen elämänvaiheeseen, punamultainen rakennus valkoisine ikkunapielineen kutsuu astumaan sisään ja riippakoivujen hento tuoksu muistuttaa kesästä ja nuoruudesta. Paikan tunnelma tuo kertojallemme varmuuden, että tänne hän haluaa palata.

Perheemme vietti 1970- ja 1980-luvuilla kaiken mahdollisen vapaa-ajan keväästä pitkälle syksyyn Ahlaisten ulkosaaristossa Peräkarin saarella. Saaren länsirannalta avautuu näkymä laajalle Selkämeren ulapalle. Iso-Enskerin matala saari erottuu vihreänä patjana ennen avomerta. Sen jälkeen on vain horisontti, jossa taivas ja meri yhtyvät.

Olin luullut osaavani soutaa, ennen kuin jouduin tekemisiin raskaan saaristolaistyypin veneen kanssa, jonka airot olivat ylipitkät ja painavat. Veneen hankaimetkin olivat erilaiset kuin mihin järvellä olin tottunut.

Meren saarella kertojamme kohtaa uusia asioita ja tapoja joihin hän ei ole tottunut. Elämällä ja asumalla paikkaa kiinnitymme siihen. Kaikkien aistien avulla havainnoimme paikkaa ja ympäristöä ja identifioidumme siihen.¹⁶⁰ Paikat ja ympäristö ovat samalla kertaa sekä aistimellisia, että kulttuurisia. Mielen ja ruumiin liikkeet ovat mukanaamme eläessämme omassa ympäristössämme. Eletty paikka ja ympäristö muodostuu vähitellen henkilökohtaisten muistojen ja odotusten paikaksi.¹⁶¹

Minulla oli paljon muutakin opittavaa. Katselin suu auki, kun anoppi perkasi silakoita. Hän otti viisi silakkaa, työnsi yhden sormen kuhunkin silakkaan. Kun hän veti sormensa pois silakoista, kalan sisälmykset irtosivat samalla.

¹⁵⁹ Tuan 2006, 20.

¹⁶⁰ Karjalainen 2004, 54.

¹⁶¹ Karjalainen 2004, 55.

*Silakoista hän keitti rantakivillä silakkasoppaa rantakivillä tehdyssä nuotiossa, josta sopan ja savun tuoksu kutsui perunapellolla ahertavat syömään.*¹⁶²

Merellä asuessa paikalliset tavat ja perinteet tulevat vähitellen tutuiksi. Kalastamalla on aina saatu ravintoa, joten paikallisten perinteisten ruokien pääraaka-aine on kala eri muodoissaan. Kalan käsittelyyn ja ruoan valmistamiseen liittyvät tavat siirtyvät paikallisena perinteenä sukupolvelta toiselle esimerkin ja oman kokemuksen kautta. Rantakalaa on keitetty Satakunnassa silakoista ja perunoista rautapadassa nuotiolla hiljaa kypsytellen.

Elävät kalat säilytettiin sumpussa ja peratut kalat kaivon kylmyydessä narulla alas lasketussa ämpärissä.. Kalojen perkaamisen opin pakosta, kun joskus 40 ahventa odotti perkaamista rantakivellä. Soututaitonikin parani vähitellen.

Mantereen puolella suuren Anttooran saaren rannoilla on suojaisia lahtia ja pieniä poukamia, joissa kävimme kalastamassa.. Lasten iloksi järjestetyt eväsretkimatkat yhdistettiin yleensä polttopuiden kuljettamiseen kotisaareen kaukaisesta Gummandoorasta. Nämä matkat jättivät lapsiin usein jännittäviä muistijälkiä.

Paikka tulee tutuksi vähitellen ja sen vesistöihin ja saariin päästään tutustumaan veneillen ja retkeillen. Kun sumu merellä yllättää perheen ja kivet ja karit tulevatkin jo aivan lähelle, syntyy jännittäviä tilanteita selviytymisestä omaan kotisaareen. Tuntuma merellä kulkemiseen ja vedenalaisten kivien ja karien muistamiseen syntyy vähitellen vuosien saatossa.

Joskus juhannusyönä kiersimme huviksemme veneellä saarta ja katselimme ympäristön saariin sytytettyjä lukuisia kokkoja. Romanttisen maiseman saattoi kuitenkin kohdata joskus aivan yllättäen. Aamuöinen PuuCeessä käynti ei minua harmittanut. jos sain matkalla nähdä aamukasteen kimalluksen heinikossa, auringon nousun utuisesta, täysin peilikirkaasta merestä ja kuulla kalalokkien kaikuvat kai-ja-kai-ja-huudot niiden löydettyä rantakiviltä edellisen illan kalanperkeet.

Päivi Granö kirjoittaa kuinka saarella asuvat kiertävät oman kotisaarensa tullessaan sinne poissaolon jälkeen. Saarta kierretään ja saaren paikkoja

¹⁶²Selkämeren kertomukset 117

tarkistetaan ja otetaan aivan kuin omaksi taas. Hän kokee, että kierros on aina tehtävä. Joskus kierretään saapuessa, ja joskus lähtiessä. Tietyt samat paikat saattavat muodostua omiksi paikoiksi, joissa halutaan käydä.¹⁶³ Yi-Fu Tuanin mukaan paikan tajuun vakiintuu keski-iässä. Paikan tajuun liittyy pysyvyyden kokeminen ja emotionaalinen, positiivisten tunteiden suuntautuminen paikkaan. Paikan ja minän eheys sulautuvat ihmismielessä toisiinsa.¹⁶⁴

Saaren kiertäminen ja omien paikkojen läpikäyminen liittyy menneisyyden ja muistojen läpikäymiseen. Kun kuljemme läpi omat muistojemme paikat joihin olemme kiintyneet, rakennamme samalla omaa minuuttamme ja vahvistamme paikkaan liittyvää identiteettiämme.

¹⁶³ Granö 2006, 244.

¹⁶⁴ Yi-Fu Tuan 2006, 16.

5 LOPUKSI

Tätä tutkimustani varten olen lukenut Satakunnan museon tallentamat 150 ”Minun Selkämereni” kirjoituskilpailun muistelua ja kertomusta. Lähempään tarkasteluun niistä valikoitui mielessäni hahmottuneiden teemojen mukaan 25 kertomusta. Kaikissa muisteluissa ei ole paikkaa mainittuna, mutta alueellisesti tarkasteltuna Porin seudulta on monia luontoon ja meren kohtaamiseen liittyviä kertomuksia, Rauman, Luvian ja Merikarvian seuduilta kalastuskertomuksia ja Uudenkaupungin ja Rauman seudulta veneilyyn liittyviä kertomuksia. Saaristo ja yksittäiset isommat saaret kuten Kuuskajaskari, Rauman edustan saaristo, Porin edustalla Säppi, Peräkari, Isokari ja Räyhät ja Merikarvialla Ouran saaristo ovat herättäneet monia muisteluita. Pienemmiltä kesämökkisaarilta on myös omakohtaisia muisteluita.

Tutkimukseni aineisto on laaja ja rikas sekä monipuolisesti Selkämereen liittyviä kokemuksia ja elämyksiä esille tuova. Sen parissa oli mieluisaa työskennellä ja valikoida omaan tutkimukseen mielestäni parhaiten sopivia kertomuksia ja muisteluita. Tutkimuksen teemojen muodostamisen jälkeen luin uudelleen kertomuksia ja tutkin niissä esiin tulevia aiheita ja tapahtumia sekä vuorovaikutusta meren ja ihmisen välillä, samalla tarkastellen paikkoja ja historiallista kontekstia, mihin kertomukset, joita oman tietoni, kokemukseni ja intuitioni avulla olin valitsemassa, ajallisesti sijoittuvat. Eniten pohdin Ouran ja Merikarvian kertomusten käsittelyä ja päädyin tässä tutkimuksessani kerronnalliseen jäsennykseen valittujen teemojen puitteissa, jotta välttyisin liialliselta strukturoinnilta. Samalla olen pyrkinyt hahmottamaan kulttuuriperinnön muodostumisprosessia, historiallisia tapahtumia, ajan kulkua ja toimintaa, jonka saatossa Oura on muodostunut merikarvialaisten *muistin paikaksi*, paikaksi joka edustaa heille oman kotiseudun sekä aineetonta että aineellista kulttuuriperintöä.

Fenomenografinen tutkimusote näkyy tutkimuksessani monipuolisena, rikkaana ja avoimena ihmisten kokemusten ja elämysten esiin tuomisena ja tutkimisena. Kuinka kohtaamisen ja kokemuksen kautta, meri tulee osaksi ihmisen omaa maailmaa. Olen halunnut luoda kertomusten osittaisilla lainauksilla mahdollisimman aidon ja autenttisen ja esteettisenkin kuvan kokijan merellisestä maailmasta, ajoista, paikoista ja tapahtumista, joita hän on

muistellut, ja samalla olen tarkastellut kerrontaa teoreettisessa ja historiallisessa kontekstissa ja dialogissa, jossa aika ja ajallisuus ovat läsnä. Esteettisyys on tutkimuksessani korostuneesti esillä aistein koettujen kokemusten ja elämysten myötä. Tutkimukseni on myös hermeneuttisen ymmärtävää ja tutkimukseni sisältämä dialogi on uusia näkökulmia synnyttävää. Tutkimukseni tuloksena esitän seuraavia meren merkityksiä joita hahmotin Selkämeren ja Merikarvian Ouran kertomusten kautta:

Luonnon monimuotoisuus ja sen yksilöllinen kohtaaminen ja havainnoiminen meren äärellä tai merellä on läsnä jokaisessa kertomuksessa. Luonnon kohtamisessa ihminen asettuu aivan kuin omalle paikalleen, tässä ja nyt, luonnon ja elämän kiertokulussa. Meren pysyvyys luo rauhan tunteen ja aika aivan kuin pysähtyy vähäksi aikaa, vaikka ajan kulkua ei voikaan pysäyttää. Meren rannalla ollessa voi kokea voimakkaasti odotushorisontin läsnäolon. Merellä veneessä ollessa maa ja mennyt aika on takana, odotetaan satamaan tuloa, odotetaan kalasaalista ja tulevaisuus on edessäpäin. Merellä ollaan hetken aivan kuin pysähtyneenä *menneen ja tulevan välitilassa*.

Merellä vaihtuva maisema ja olemus herättää aistit ja antaa jatkuvasti ihmiselle nautintoa ja esteettisiä elämyksiä. Siirtyminen työstä vapaa-ajalle, mökkeilyyn, veneilyyn ja retkeilyyn pariin avaa mielentilan jossa mieli herkistyy tarkkailemaan ympäröivää merta ja luontoa. Mereen liittyvät tuntein koetut ja positiiviset muistot kiinnittävät paikkaan. Vuorovaikutus ja kiintymys meren ja luonnon kanssa syvenee vuosittain ja muodostuu vähitellen tärkeäksi *elämän arvoksi*, josta haluaa pitää kiinni ja joka kuuluu olennaisena osana omaan identiteettiin.

Kalastajalle meri on kuin pelto maanviljelijälle, joka kasvattaa viljan syötäväksi. Kalastus elinkeinona vaatii yritteliäisyyttä ja itsenäistä toimintaa jotta leipä saadaan pöytään. Kalastaja elää merelle lähtemisen, saaliin pyytämisen ja kotiin saapumisen kiertokulussa. Arvaamaton ja joskus julmakin meri on saanut kalastajat auttamaan toisiaan ja muodostamaan kalastuskuntia joissa vastuu, työ ja saalis jaetaan yhdessä. Merellä verkkojen laskemisen ja nostamisen välissä vietetty yhteinen ruokailuhetki, *eväiden syönti*, symbolisoi kalastajien *yhteisöllisyyttä*.

Merikarviolla meri on antanut leivän ja mereen liittyvistä kerrotuista tarinoista ja muistoista on muodostunut aineetonta kulttuuriperintöä. Suullinen perinne elää voimakkaana ja elinvoimaisena, ja sillä on vahva paikallinen jatkuvuus. Kerrontaa tuotetaan nykyään vuotuisissa tapahtumissa ja juhlissa näyttelemällä ja esittämällä Oura -opperaa. Ouraluoto on muodostunut konkreettiseksi *muistin paikaksi*, jonka yhdessä vietetty aika, ihmisten kohtaaminen ja vuorovaikutus, paikan historialliset rakennukset ja paikan toiminnallinen menneisyys yhdessä merellisten luontokokemusten kanssa ovat synnyttäneet. Paikkaan liittyvät yksilön omat ja ainutlaatuiset ja yhdessä toisten kanssa tuotetut muistot yhdistyvät kollektiiviseksi muistiksi joka jatkuu perinteenä eteenpäin ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. Kulttuurimme on kotimme, paikka johon tunnemme kuuluvamme, joka leimaa identiteettiämme, ja johon olemme kiinnittyneet tuhansin sitein. Yhteiskunnallisten muutosten, kalastuksen vähenemisen, teollistumisen ja kaupungistumisen seurauksena meri ei enää ole niin konkreettisesti läsnä merikarvialaisten jokapäiväisessä elämänmenossa kuin ennen. Jokakesäinen Ourassa käynti on niin merikarvialaisille itselleen, kuin heidän jo pois muuttaneille lapsilleen *vakiintunut tapa*, jolla vahvistetaan omaa merellistä ja merikarvialaista identiteettiä. Ouraan liittyvät muistot elävät vahvoina ja siirtyvät paikkaa eläen, kokien ja Ourasta kertoen perinteenä yli sukupolvien.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen seurannut elintarvikepula synnytti Merikarviolla valtavan mereen ja kalastukseen liittyneen toimeliaisuuden ja yritteliäisyyden. Tämän tutkimuksen kautta hahmottui myös yrittämisen, ja vaikeinakin aikoina eteenpäin menemisen henkinen perintö, joka muisteluiden ja historiallisen kontekstin kautta nousi esiin. Tänäkin päivänä Merikarvian kunnan tunnuslauseessa positiivisesti luvataan: ”Sata aurinkoista päivää enemmän”. Mereen ja Ouraan liittyvää kulttuuriperintöä on lähdetty rohkeasti tuotteistamaan, ja nykyään Ouraluodolle järjestetään kalastus- ja luontoretkiä ja perinneretkiä ja -näytöksiä suunnitellaan. Meren rannalla katsotaan odotushorisonttiin.

LÄHTEET:

Tutkimuksen aineisto:

1. ”Minun Selkämereni” kirjoituskilpailun kertomukset 2013

Säilytys: Satakunnan museo, arkisto.

023 ”Kirjoita Selkämeren merkityksestä elämässäsi” Petäjäs, Rauma

035 ”Mitä Selkämeri minulle merkitsee” Kallo, Pori

036 ”Minun Selkämeren muistoni” Mäntyluoto, Pori

037 ”Veljekset Selkämeren kala-apajilla” Merikarvia

039 ”Minun Selkämereni” Räyhät, Pori

040 ”Minun Selkämereni” Isokari, Ahlainen

044 ”Selkämeri”, Preiviiki, Pori

047 ”Nimetön ”, Säppi

054 ” Nimetön” Pyhämaa, Rauma

059 ”Armoton, armollinen Selkämeri”, Maarounoori, Luvia

064 ”Minun Selkämereni”, Merikarvia

067 ”Nimetön”, Merikarvia

074 ”Ouran lyömät”, Merikarvia

078 ”Pieni saari Selkämerellä”, Luvia

082 ”Viimeinen ilta”, Vasikkari, Uusikaupunki

091 ”Selkämereltä”, Ouran saaristo, Merikarvia

093 ”Poika ja meri”, Pyhämaa

116 ”Meripoikki meit vajelkkon daevas” Uusikaupunki

117”Souda ja huopaa”, Peräkari, Ahlainen

128” Ensimmäinen räähkimatkani”, Luvia, Lankoori

130”Ajooverkoilla”, Rauma

140” Meren selässä elän”, Oura, Merikarvia

144 ”Nimetön”, Oura, Merikarvia

048” Isomaan saassa Luviällä”

147”Neljän polven aallot”

2. Haastattelut: Ritva Nevala Merikarvia 4.11. 2013. Haastattelija Marjo Valli

Haastattelu: Viljo Österman Merikarvia 26.3.2014 Haastattelija Marjo Valli

Haastattelu: Sirpa Lehtonen Pori 4.9.2014 Haastattelijana Marjo Valli

Haastattelut liittyvät Merikarvian historia hankkeeseen. Turun yliopisto. Kulttuuriperinnön ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma.

Tutkimuksen kirjallisuus:

Erlil, Astrid : An Introduction.S.8 *Cultural Memory Studies*: Walter de Gruyter-Berlin- New York.2008.

https://moodle2.utu.fi/pluginfile.php/287565/mod_resource/content/4/Erlil%20%20Cultural_Memory_Studies.pdf (28.4. 2015)

Fingerroos, Outi &Haanpää, Riina &Heimo, Anne& Peltonen Ulla-Maija : *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Helsinki. SKS.2006.

Forss, Anne-Mari :*Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa*. Helsinki: Yliopistopaino Palmenia.2007.

af Forselles-Riska, Cecilia : Menneisyyden muuttuvat paikat. Teoksesta: Knuuttila, Seppo & Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.) 2007: *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki. SKS.

Granö, Päivi : Melkein kotonaan Koti paikkana. Wecksellin sisarusten kirjeissä 1900-luvun alussa. Teoksesta: Granö, Päivi & Suominen, Jaakko & Tuomi- Nikula Outi (toim.) 2004: *Koti, kaiho, paikka ja muutos*. Turun yliopisto. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisuja 4. Pori. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino Oy.

Granö, : Saaren taju. Teoksesta: Häyrynen, Maunu & Luotonen, Elina & Mustalampi, Elina & Bruk Elisa (toim.) 2006: *Tuntematon saaristo. Selkämeren saariston eletty maisema*. Helsinki. Otava.

Hall, Stuart : Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksesta: Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) 2003: *Erilaisuus*. Tampere. Vastapaino.

Haanpää, Riina : Väkivalta ja uho tai hyvyys. Mielekäs tulkinta kertojan muistissa. Teoksesta: Tuomi – Nikula, Outi & Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura (toim.) 2013: *Mitä on kulttuuriperintö?* Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hongisto, Ilona : ” *Seppo, kaputsiino ja kuumailmapallo*. ” Tarinointi dokumenttielokuvassa.

https://moodle2.utu.fi/pluginfile.php/306203/mod_resource/content/1/Hongisto_dokumentaarin%20tarinointi.pdf (28.4.2015)

Hyvärinen, Matti 2006: *Kerronnallinen tutkimus*.

http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf (28.4.2015)

Hyvärinen, Matti: Muisti, kerronta ja kerronnallisuus. Teoksesta: Hakkarainen Jani, Hartimo Mirja, Virta Jaana 2014: *Muisti*. Tampere. University Press.

Illman, Ruth : Momo ja lähikaupan Muhammed. Teoksesta: Knuuttila, Seppo & Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.) 2006: *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki. SKS.

Karjalainen, Pauli-Tapani :Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksesta: Knuuttila, Seppo& Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla 2006: *Paikka, eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki. SKS.

Karjalainen, Pauli-Tapani : Ympäristö ulkoa ja sisältä. Teoksesta: Mäntysalo, Raine(toim.)2004: *Paikan heijastuksia*. Jyväskylä. Atena.

Karjalainen, Pauli-Tapani : Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksesta: Haarni, Tuukka& Karvinen, Marko& Koskela, Hille& Tani, Sirpa (toim.)1997: *Tila, paikka ja maisema*. Tampere. Vastapaino.

Kosonen, Päivi :Luova omaelämäkerrallinen kirjoittaminen. Teoksesta: Karjula, Emilia 2014: *Kirjoittamisen taide ja taito*. Atena.

Lauren Kirsi: Miltä suot tuntuvat? Teoksesta : Knuuttila, Seppo& Laaksonen, Pekka& Piela Ulla 2006(toim.): *Paikka. eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki.SKS.

Lehtinen, Ari Aukusti: Osallisuuden ja kieltäytymisen paikat. Teoksesta: Knuuttila, Seppo & Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla 2006 (toim.): *Paikka, eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki. SKS.

Lehto, Mervi : *Merikarvian kulttuuriympäristöohjelma*. Vammalan kirjapaino.2011.

Leskelä- Kärki, Maarit : Samastumista ja etäännyttäminen. Elämäkerta historiantutkimuksen kysymyksiä. Teoksesta: Nivala, Asko & Mähkä Rami (toim.) 2012: *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Turku. Cultural history.

Luotonen, Elina : Vapaa-ajankalastajan Oura. Teoksesta: Häyrynen, Maunu& Luotonen, Elina& Mustalampi, Elina& Bruk, Elisa(toim.)2006 *Tuntematon saaristo. Selkämeren saariston eletty maisema*. Helsinki. Otava.

Massey, Doreen : Paikan käsitteellistäminen. Teoksesta: Lehtonen, Mikko & Löytty Olli : *Erilaisuus*. Tampere. Vastapaino.2003.

Massey, Doreen : *Samanaikainen tila*. Tampere. Vastapaino.2008.

Merikarvia.fi <http://www.merikarvia.fi/> (28.4.2015)

Naukkarinen, Ossi : Paikallisuus, esteettisyys ja liikkuvat arvot. Teoksesta: Knuuttila, Seppo & Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla 2006: *Paikka, eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki. SKS.

Niskanen, Sirkka : Hermeneuttisen filosofian tieteenteoreettinen tutkimus. Teoksesta: Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) 2008: *Kokemuksen tutkimus*. Rovaniemi. Yliopistopaino.

Nyysönen, Mika : *Ryssäntorni, Holju ja Logan Place. Ouraluodon luotsiaseman 150- vuotishistoriikki*. Merikarvian kunta.2001.

Paikkaidentiteetti: <https://www.jyu.fi/mclinic/mover/teoria/identiteetti.php> (28.4.2015)

Perttula, Juha : Kokemus ja kokemuksen tutkimus. Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksesta: Perttula, Juha & Latomaa Timo (toim.)2008 *Kokemuksen tutkimus*. Rovaniemi. Yliopistopaino.

Peltonen, Ulla-Maija: Muistitieto folkloristiikassa. Teoksesta: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.)2006 *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki. SKS.

Pöysä, Jyrki : Matkalla kaupunkiin ja aikuisuuteen. Nuoren joensuulaisen kirjoitettujen paikkakokemusten lähilukua. Teoksesta: Knuuttila, Seppo & Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.) 2006 *Paikka, eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki. SKS.

Saarenheimo, Marja : *Muistamisen vimma*. Tampere. Osuuskunta Vastapaino.2012.

Salmi, Hannu 1998:” *Juna saapuu raiteelle 2* ”Odottamisen historiaa. <http://www.tieteessatapahtuu.fi/988/salmi.htm> (28.5. 2015)

Salmi, Juhani & Hankonen, Ilona: *Merikarvia. Kalastusperinteitä ja luontoelämyksiä*. Pori. Suomen Ympäristö- Terveysalan Kustannus Oy 2010.

- Salmi, Juhani & Salmi, Pekka : *Ammattikalstajuuden synty. Yhteiskunnallinen murros ja kalastajan identiteetti Pohjois-Satakunnan rannikolla*. Helsinki. Riista ja kalatalouden tutkimuksia.2009.
- Selkämeri/kohteet. fi <http://www.selkameri.fi/kohteet/> (28.4. 2015)
- Sepänmaa, Yrjö : Sydämen maisema. Teoksesta: Knuuttila, Seppo &Laaksonen, Pekka, Piela Ulla (toim.) 2006 : *Paikka. Eletty, kuviteltu ja kerrottu*. Helsinki.SKS.
- Siim, Pihla : Paikkasuhteet maahanmuuttajien kertomuksissa. Teoksesta: Knuuttila, Seppo &Laaksonen, Pekka &Piela, Ulla(toim.) 2006: *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki. SKS.
- Sinkkonen- Tolppi, Merja : Kotiseudulle kiinnittyminen nuorten elämän voimavarana.Teoksesta: Knuuttila, Seppo & Laaksonen, Pekka& Piela, Ulla (toim.) 2006: *Paikka. Eletty, kuviteltu ja kerrottu*.Helsinki. SKS.
- Smith, Laurajane : *Uses of heritage*. London. Routledge.2006.
- Sivula, Anna : Puuvillatehtaasta muistin paikaksi. Teollisen kulttuuriprosessin jäljillä. Teoksesta: Tuomi- Nikula, Outi & Haanpää, Riina & Kivilaakso Aura 2013: *Mitä on kulttuuriperintö?* Helsinki. SKS.
- Syrjälä, Leena & Ahonen, Sirkka & Syrjäläinen, Elina &Saari Seppo 1994: *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki. Kirjayhtymä Oy.
- Torvinen, Hanna 3/2011: Artikkel. 20<http://hybrislehti.net/hybris-32011/muistojen-v%C3%A4ritt%C3%A4m%C3%A4t-maisemat> (28.4.2015)
- Tuomi- Nikula, Outi :*Kotiseutu kulttuuriperintöprosessina -saksalainen kokemus 2009*.http://www.elore.fi/arkisto/1_09/art_tuomi-nikula_1_09.pdf (28.4.2015)
- Ukkonen, Taina 2000: *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. Helsinki. SKS.

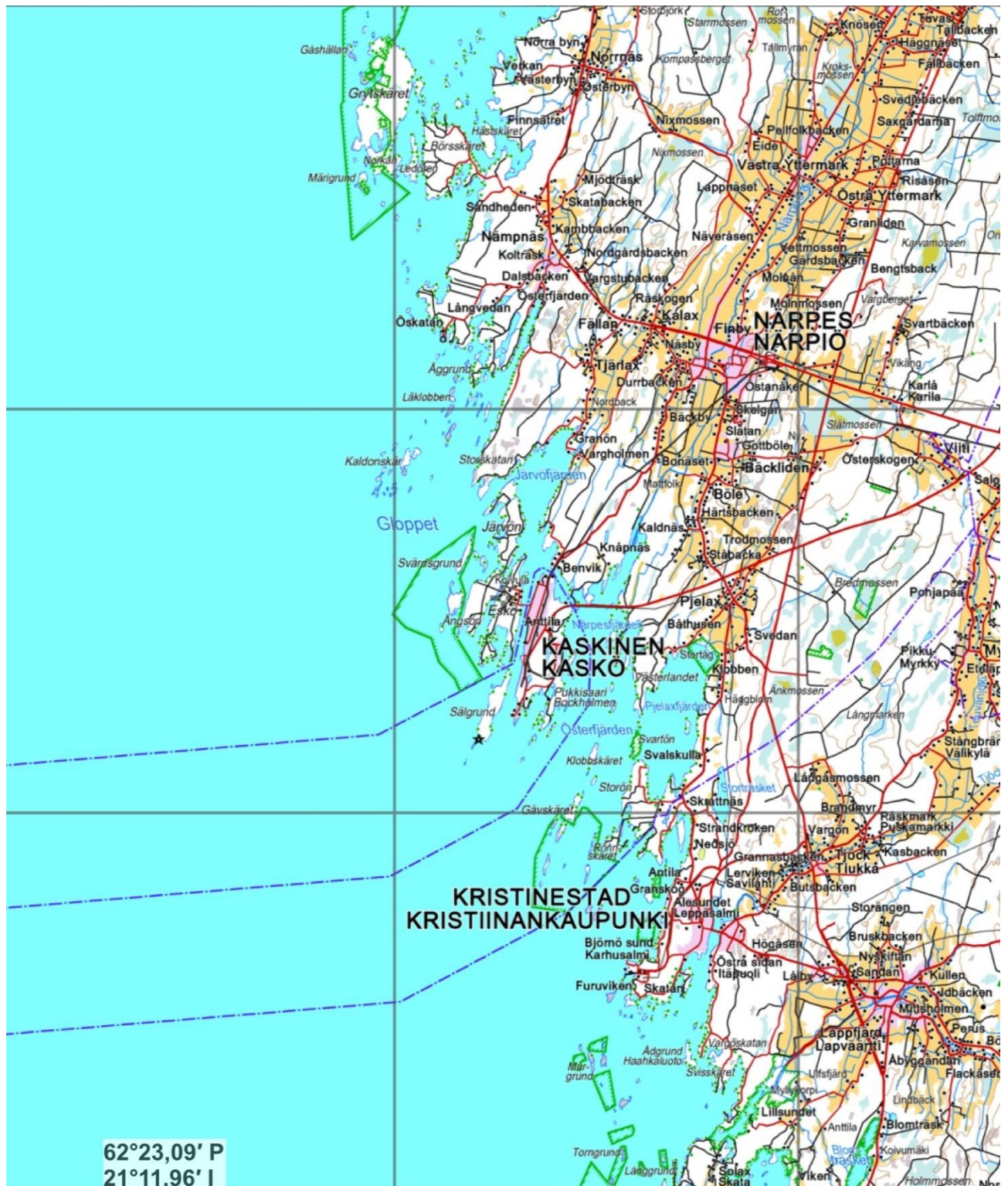
<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/ajankohtaista/Tiedotarkisto/Tiedotteet2013/Sivut/KirjoituskilpailutSelkameranjaItaSuomenkansallispuistoista.aspx> (1. 6. 2015)

Vuori, Olli :*Kesähuvilaomistus Suomessa. Kartoittava tutkimus kesäasutuksesta ja huvilaomistuksesta taloudellisena ilmiönä.* Turun yliopiston julkaisuja. 1966.

LIITTEET: 1-4 Selkämeren kansallispuistoalueen kartat

5 Merikarvian Ouran saariston kartta

Liite 1

Lähde: Maanmittauslaitoksen avoimen tietoaiteiston lisenssi:

http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata_lisenssi_versio1_20120501

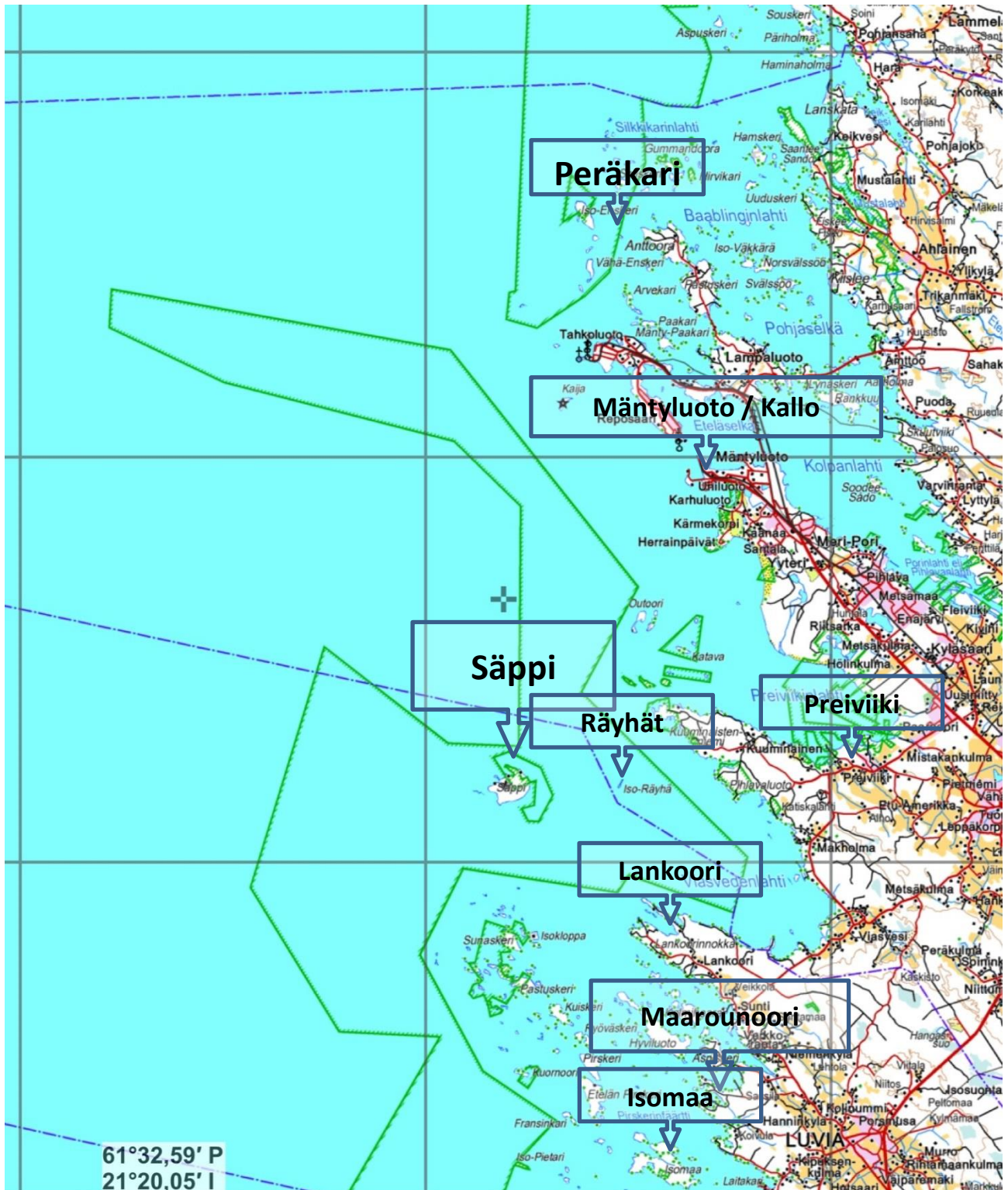
Liite 2

Lähde: Maanmittauslaitoksen avoimen tietoaiteiston lisenssi:

http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata_lisenssi_versio1_20120501

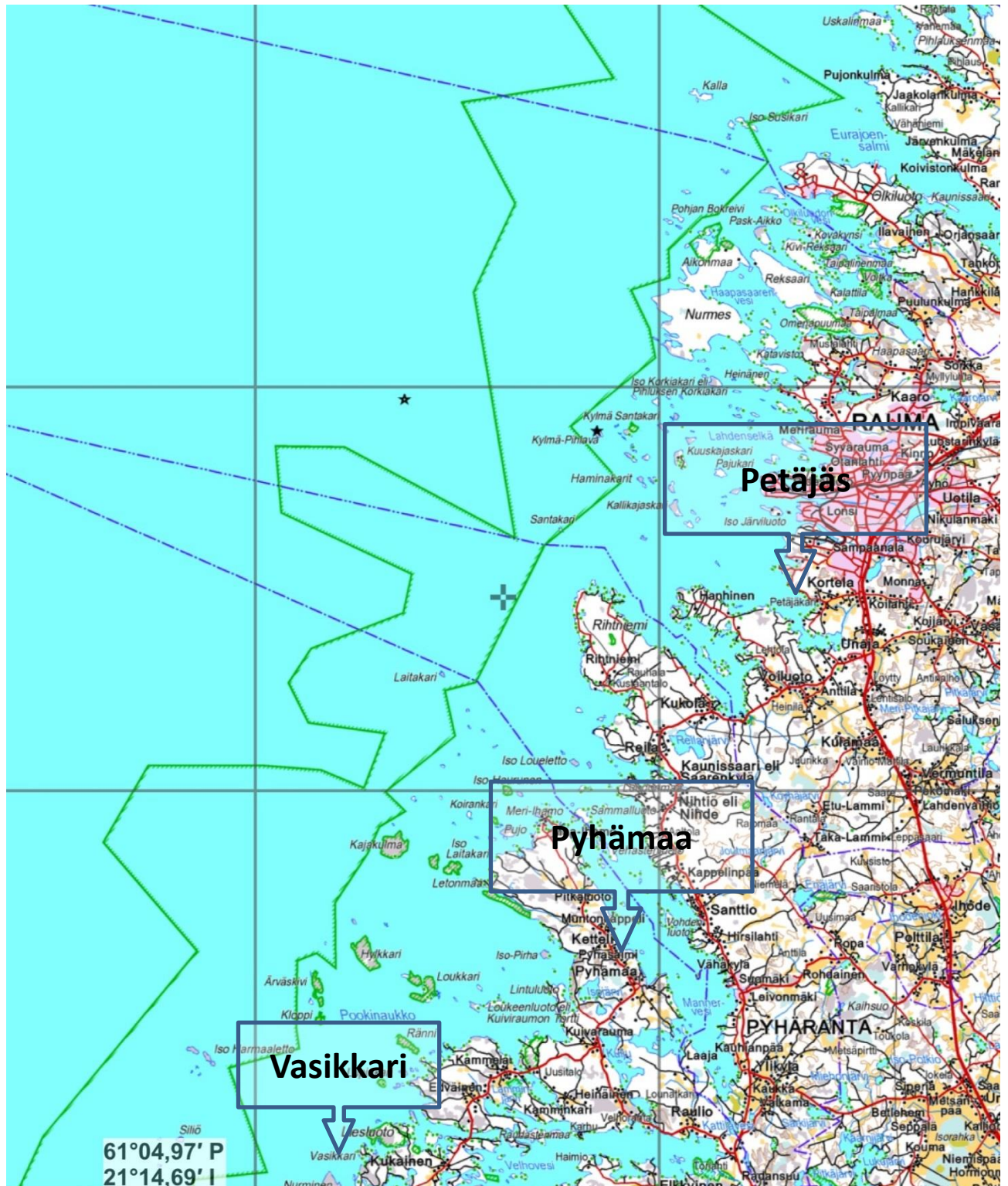
Liite 3

Lähde: Maanmittauslaitoksen avoimen tietoaiteiston lisenssi:

http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata_lisenssi_versio1_20120501

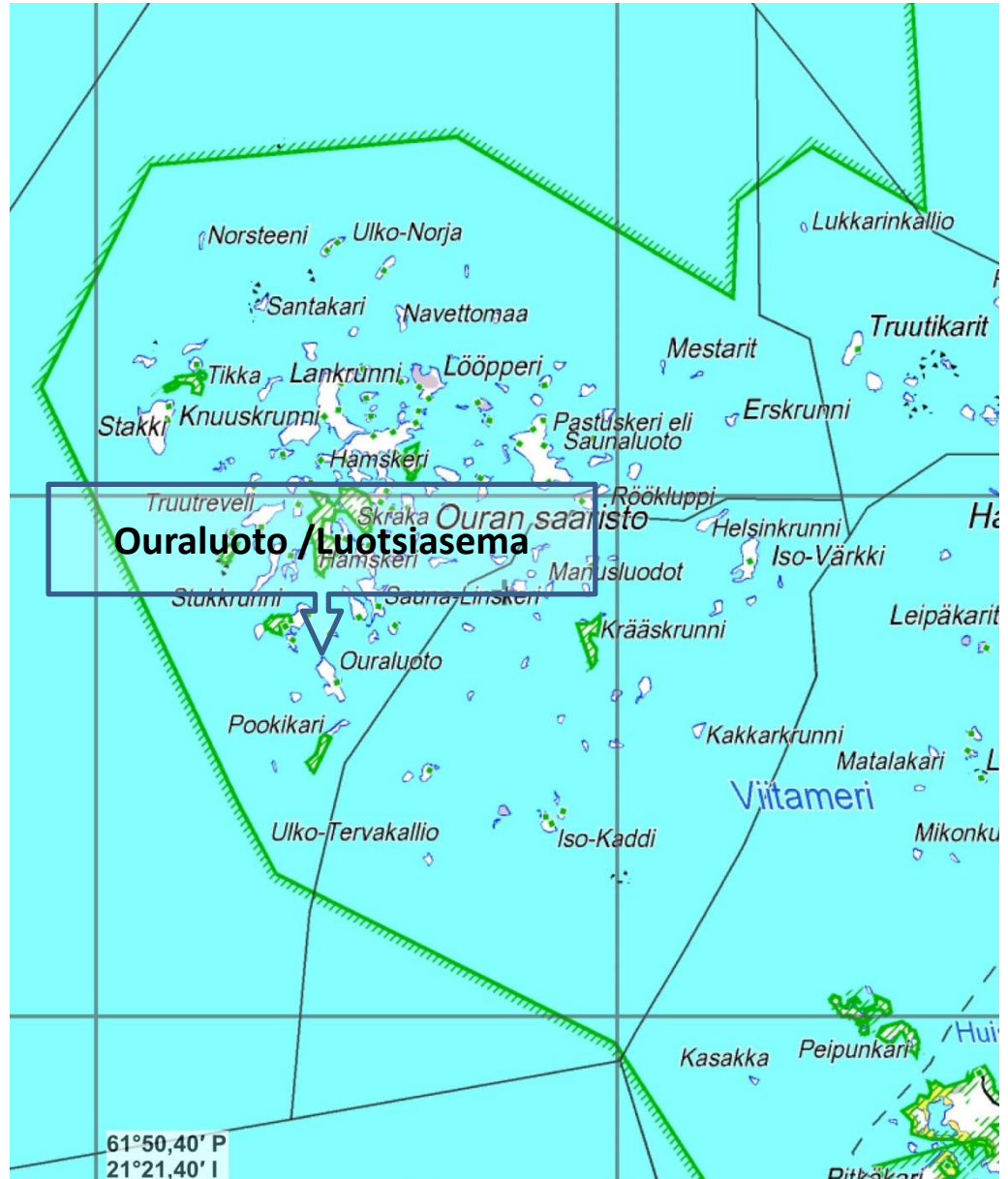
Liite 4

Lähde: Maanmittauslaitoksen avoimen tietoaiteiston lisenssi:

http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata_lisenssi_versio1_20120501

Liite 5

Lähde: Maanmittauslaitoksen avoimen tietoaiteiston lisenssi:

http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata_lisenssi_versio1_20120501